

Natur & miljø

4-2015 • ET MAGASIN FRA NATURVERNFORBUNDET

FOTO: NANCY SULLIVAN

TV-aksjon for regnskogen **16**

Saueost mot ulv **10**

232 fyrer med olje **12**

Dypt bekymret av Regjeringens politikk

Frykter rasering av villmark

I fjor ble 149.597 gamle biler brukt til noe nytt.

Vi gjenvinner 94,2% av alle deler og materialer fra biler som leveres til vraking. Det blir enten gjenbrukt, eller gjenvunnet som energi eller nye materialer som f.eks gryter i alle slags størrelser. Energibesparelsen vi skaper, tilsvarer det årlig energiforbruket til en by på størrelse med **Kristiansand**. Vi sparer miljøet for store mengder CO₂-utslipp. Alle vinner på gjenvinning.

Innhold

6 Oppskrift på miljøødeleggelser

Til fem millioner personer: Ta sårbar natur, åpne for snøskuterkjøring. Dump 11 tonn gruvelslam i minuttet, tilsett oljeboring og skogsbilveier i urørt skog. Krydre med blyhagl. Server med jevnt stigende temperatur til dine etterkommere. Velkommen til Regjeringens politikk for natur og miljø, presentert av Naturvernforbundet, WWF og SABIMA.

10 Vokterhunder mot rovdyr

Hva skal vi gjøre for å verne beitedyr mot rovdyr? I Hedmark har de prøvd slovakiske gjeterhunder. Det gikk bare sånn passe. – Norske sauebønder bør begynne med produksjon av sauemelk, mener slovakisk gjeter og forsker.

12 Oljemarinerte kommuner

Det er ikke lønnsomt, det forurenses og blir forbudt om noen år. Likevel fyrte 232 kommuner med olje i løpet av perioden 2012-2014. – Ansvarsfraskrivelse, mener Naturvernforbundet, som mener det ikke finnes unnskyldninger for å vente med å bli oljefri.

16 TV-midler til regnskogfolk

Årets TV-aksjon går til Regnskogfondet. I Natur & miljø leser du om deres prosjekt i Karawari-regionen på Ny-Guinea, et område der folk er helt avhengige av naturen for å overleve. Men gruvelselskaper presser på for å få utvinne gull.

20 Historiens gang

I siste avsnitt av Natur & miljø serie om Naturvernforbundets historie tar vi med dagens leder Lars Haltbrekken til stedet der det hele startet. Haltbrekken stiller til gjenvalg på årets landsmøte, og kan bli forbundets lengstsittende leder noensinne.

26 Fylkeslaget: Østfold

Natur & miljø starter en ny serie, der vi presenterer Naturvernforbundets fylkeslag. Først ut er Østfold, og det blir drager, tog, søppeldumping, mudring, kake, landsmøte, god stemning og fuglevasking.

Faste sider

I korthet **5, 15, 18**

Fylkeslaget: Østfold **26**

Nytt fra Naturvernforbundet **29**

Miljøagentene **36**

FOTO: SLAVOMIR JANDA

I land som Slovakia og Romania, hvor rovdyr tettheten er ti ganger høyere enn i Norge, er tapene rundt to prosent. Vi trenger ikke å finne opp hjulet på nytt og på nytt. Vi har rattet, det vi trenger er en vei.»

Slavomir Janda, slovakisk gjeter og forsker, om norsk utmarksbeite.

Utgiver av Natur & miljø:
Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post:
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Redaktør: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no

Journalist: Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no

Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97

Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykk: Ecoprint

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos
medlem@naturvernforbundet.no

Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

Forside: Bekk i Østmarka, Ski kommune. Foto: Magnus Reneflot/NTB Scanpix.

 Naturvernforbundet

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

20

10

Miljøvalget

For første gang siden 1989 har miljøsaken vært den dominerende i en valgkamp i Norge. Sykkelveger, kollektivtrafikk, energibruk, økonomisk omlegging, grønn næringsutvikling, arealbruk, naturvern og naturbruk, utbygginger og andre miljøspørsmål har vært de mest framtreddende stridstemaene mange steder i landet.

I 1989 var det stortingsvalg. SV var partiet som tjente på miljøfokus. De fikk over 10 prosent av stemmene, og kom inn på Stortinget med 17 representanter.

Det andre tradisjonelle miljøpartiet, Venstre, klarte ikke å kapitalisere på bølgen den gangen og falt ut av Stortinget.

Kristian Skjellum Aas
Redaktør, Natur & miljø

Etter at SV ble marginalisert i regjering og overkjørt i en rekke miljøspørsmål, og Venstre nå sitter som garantist for to partier som systematisk svekker naturvernet, har det grodd fram et handlingsrom for Miljøpartiet De Grønne som ikke var der fra før. Sammen med dyktig organisasjonsbygging har dette ført til partiets store gjennombrudd i norsk politikk. Til orientering deltok partiet også i stortingsvalget i 1989, og fikk 0,4 prosent av stemmene.

Deres velgere er ikke først og fremst hentet fra de andre miljøpartiene på hver sin side av den politiske skalaen. Hjemmesittere, Arbeiderparti-velgere og Høyre-velgere utgjør kjernen i de som sa de skulle stemme MDG i forkant av valget.

Det er spennende for Naturvernforbundet å ha et nytt miljøparti å spille på i landets kommunestyre. Nå må vi spille de miljøinteresserte kreftene i alle partier gode, og holde miljøfokus oppe. For denne gangen kommer ikke trykket i miljøsa-ken til å dø ut. Klimaavtalen som skal fremforhandles og undertegnes i Paris er dette halvårets store sak, med potensial til å bremse de enorme klimaendringene verden nå styrer mot. Til glede for både folk og natur. Men det forutsetter at ideene bak avtalen følges. I hvert eneste kommunestyre, i hvert eneste land på hele kloden. Der har vi en jobb å gjøre. Vi har for eksempel 232 kommuner som fortsatt varmer opp sin bygningsmasse med forurensende, dyr olje. La oss begynne der.

Det er spennende for Naturvernforbundet å ha et nytt miljøparti å spille på i landets kommunestyre.

– Jeg sier veldig klart nei til å få enda flere biler inn til Oslo sentrum. Det kan vi ikke akseptere og det vil jeg være garantisten for.

Byrådsleder kandidat Raymond Johansen (Ap) klargjør hva partiet mener om ny E18 fra Asker til Oslo. (NRK)

– Men kjære Jonas Gahr Støre. Jeg vil heller ha noen som ikke tror på noe, men som gjør noen ting, enn noen som går rundt og sier at de tror på noe, men ikke gjør noen ting.

Trine Skei Grande (V) forklarer hvorfor hun støtter opp om en regjering med klimaskeptiske Frp-ere. (NRK)

– Sammenlignet med resten av Europa har vi enorme kullreserver. For å si det enkelt er avkarbonisering absolutt ikke i vår interesse.

Polens president Andrzej Duda gir ingen håp om miljøomveltning. (Politico)

«Over natten å belemre bilistene som er nødt til å passere bomstasjonene med nye astronomiske bomavgifter er en provokasjon. Hva med å redusere de titusener av konebiler som putrer innenfor Oslos bygrense?»

Akershus Høyres Hårek Elvenes vil at oslokoner skal kjøre mindre bil, så akershusbilistene får plass på hovedstadens veier. (Asker og Bærums Budstikke)

– Vi mener det er like fornuftig å forsøke å løse klimaproblemene med økt biltrafikk, som å behandle aids med ebola.

Rasmus Hansson (MDG) tar sats når han skal forklare partiets samferdselspolitikk.

«Å komme fra den nåværende forhandlingsteksten med Krig og Fred-lignende proporsjoner til en tekst man faktisk kan forhandle over, er neste steg. Ifølge de to forhandlingslederne vil dette skje, rett og slett fordi de er noen ganske fantastiske fyrrer.»

Miljøkorrespondent Matt McGrath i BBC ironiserer over fremdriften i klimaforhandlingene.

Blokkerte enorm kullgruve

Mer enn 1500 mennesker var med på å stanse driften ved en av Tysklands største dagbrudd for kull i august. Demonstrantene protesterte mot klimagassutslippene og naturødeleggelsen kulldrift og kullfyring

gir. De krever snarlige kutt i utslippene og en ambisiøs klimaavtale i Paris i desember.

Den enorme kullgruven Garzweiler er et 48 kvadratkilometer stort dagbrudd, rett vest for Köln. En landsby og to motor-

veier er flyttet etter hvert som gruven har ekspandert i størrelse. Gruven er planlagt drevet i mange år ennå, og har estimerte kullreserver på 1,3 milliarder tonn.

Demonstranter omringet av politi i det enorme Garzweiler-dagbruddet vest i Tyskland i august. Mange aksjoner er planlagt mot klimaødeleggende industri frem mot toppmøtet i desember.

FOTO: 350.ORG/FLICKR.COM

Klimaskeptikere mer ambivalente

Når du stiller åpnere spørsmål, viser det seg at de som er skeptiske til at mennesket påvirker klimaet, og dermed gjerne svarer «nei» på om klimaendringene er menneskeskapt, svarer mer nyansert. Det har forskerne Endre Tvinnereim og Kjersti Fløttum ved Uni Research Rokkansenteret i Bergen bevist i en studie som er presentert i tidskriftet Nature Climate Change.

– Måten vi spør på gjør at det er lettere å få frem nyanser. Vi ser for eksempel at flere av de som ellers sier at de tviler på at klimaendringer er menneskeskapt tar forbehold om at noe av endringene skyldes menneskers påvirkning når de får anledning til svare med egne ord, sier Tvinnereim til forskningsinstituttets hjemmeside.

– Trenger klimaavtale for industrien

EUs kommissær for et felles energimarked, slovakiske Maroš Šefčovič, mener det er nødvendig med en sterk, ambisiøs, lovmessig bindende, etterprøvbart og dynamisk klimaavtale ved klimatoppmøtet i Paris i desember. Han mener dette vil

være en stor fordel for europeisk industri.

– Europeisk industri er villig til å ta føringen i veien mot lavutslippssamfunnet, men vil gjerne se at industri i andre verdensdeler gjør en sammenlignbar innsats, sier Šefčovič til Politico EU.

Energimarkedskommissær i EU, Maroš Šefčovič, ønsker en sterk og bindende klimaavtale i Paris.

FOTO: CHRISTIAN LAMBIOTTE/EC AUDIOVISUAL SERVICE

Kullreklame hånet på nett

Australias Mineralråd publiserte i september en reklamevideo med budskapet «Kull er en utrolig ting», som beskrev hvordan kullet gir energi, jobber, penger og fremtidshåp. Forurensning, gruvedrift, klimaendringer, sot, smog og sykdommer ble forbigått i stillhet, men sosiale medier tok

opp tråden. Under emneknaggen #coalisamazing hadde mineralrådet ventet mange positive meldinger om kull, men den ble straks overfylt av bilder av smog, oppvarming, lungesykdommer og andre bivirkninger kullet har.

– Hey! #coalisamazing fordi det både øker temperaturen og ødelegger lungene dine! Forresten er dette den beste pr-feilen noensinne, skrev klimaaktivist og Sofieprisvinner Bill McKibben på Twitter.

Coal. It's an amazing thing.

Oppskrift på m

Man tager et stykke sårbar natur, åpner for snøskuterkjøring, dumping av gruveslam, oljeboring og rasering av villmark. Overse faglige råd og krydre det hele med blyhagl. Serveres med jevnt stigende temperatur til kommende generasjoner.

Miljøbevegelsen mener at Regjeringens politikk er en oppskrift på miljøødeleggelse.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

To år med blå-blått styre har gjort miljøbevegelsen dypt bekymret. Naturvernforbundet, WWF og SABIMA mener at Regjeringen fører en destruktiv miljøpolitikk, ofte stikk i strid med faglige råd. I begynnelsen av september la organisasjonene frem en liste med 24 saker der naturen har tapt.

På listen står dumping av gruveslam i Førdefjorden, deponi i Repparfjorden, blyhagl i ammunisjon, støtte til skogsbilveier for hogst i villmark og fornøyleskjøring med snøskuter, blant annet. En ny liste med ytterligere 19 saker ble lagt frem rett før valget. Dette er saker som ennå ikke er avgjort, men hvor miljøvernerne frykter nye tap for naturen. Utrydding av ulv, jakt på kongeørn, opphevelse av markagrensa og utbygging av vernede vassdrag, for å nevne noen. Se begge listene på www.nogm.no.

– SYSTEMATISK KAMP MOT NATUREN

– Det hele fortøner seg som en systematisk kamp mot naturen. Naturhensyn, planter og dyr som er på randen av utsløttelse latterliggjøres, sier Haltbrekken til Natur & miljø.

Generalsekretær Nina Jensen i WWF-Norge oppfatter det på den samme måten.

– Situasjonen er svært alvorlig. Vi ser et mønster i hvordan disse sakene be-

Nina Jensen, generalsekretær i WWF-Norge
FOTO: WWF-NORGE

handles, og det er ikke på en måte som er til fordel for naturen. Spesielt ille er det at en faginstans som Miljødirektoratet overkjøres på grensen til det systematiske, sier Jensen.

Dette står i sterk kontrast til valgloftene statsminister Erna Solberg presenterte for Natur & miljø for to år siden. Hun lovet et løft for det klassiske naturvernet.

– Det trengs en ny giv i miljøpolitikken. Under dagens regjering har klassisk naturvern blitt nedprioritert. Det går sakte med vern av skog, selv om skogeierne har tilbudt store arealer, sa Solberg i 2013.

UTFORDRER VENSTRE OG KRF

Men da statsbudsjettet ble lagt frem i fjor, foreslo Solbergs regjering å kutte mer enn 200 millioner kroner i skogver-

net, nesten to tredeler av budsjettposten. Etter lange og krevende budsjettforhandlinger med KrF og Venstre ble imidlertid kuttet reversert.

Haltbrekken mener at KrF og Venstre nå må kjenne sin besøkelsestid.

– Partiene på Stortin-

get må legge langt mer makt bak sine krav dersom vi ikke skal få en dramatisk mer fattig natur om noen år i dette landet. Samarbeidspartiene Venstre og Krf, som svært ofte står på naturens side, må begynne å stille tøffere krav til Regjeringen. Det kan de gjøre gjennom for eksempel budsjettforhandlingene. De kan nekte å inngå budsjettsamarbeid så lenge denne naturraseringen skjer, sier Haltbrekken.

Regjeringen har opphevet forbudet mot bruk av blyhagl i ammunisjon.

FOTO: WWING/ISTOCKPHOTO

miljøødeleggelse

WWF, SABIMA og Naturvernforbundet har laget en liste med 24 saker der naturen har tapt under Regjeringen Solbergs styre.

FOTO: RELAXFOTO.DE/ISTOCKPHOTO

FRYKTER LANGVARIGE KONSEKVENSER

Miljøorganisasjonenes bekymring er særlig rettet mot endringer Regjeringen har gjort i miljøforvaltningen. Det dreier seg ikke bare om enkeltsaker, som hver for seg er negative, men om et system der miljøhensyn settes til side og faglige råd overses når de strider mot næringsinteresser:

- Lovverk og forskrifter endres, terskelen for inngrep senkes
- Miljøforvaltningen bygges ned
- Makt overføres til lokale nivåer, der faglige og nasjonale interesser lettere kan settes til side
- Klagemuligheter/innsigelsesretten innskrenkes.
- Miljøbevegelsens mulighet til innflytelse svekkes

OVERSER FAGLIGE RÅD

I en rekke saker har Regjeringen valgt å se bort fra miljøfaglige råd og anbefalinger. Det gjelder tillatelsen til fornyelse-skjøring med snøskuter i skog og mark, der alle faginstanser og en samlet miljøbevegelse protesterte mot vedtaket. Opphevingen av forbudet mot blyhagl i ammunisjon skjedde mot råd fra blant andre Miljødirektoratet og Folkehelse-

Regjeringen har tillatt fornøydelseskjøring, mot alle faglige råd.
FOTO: IPGGUTENBERGUKLTD/ISTOCKPHOTO

Det er gitt tillatelse til deponi for 250 millioner tonn gruveslam i Førdefjorden.
FOTO: NATURVERNFORBUNDET I SOGN OG FJORDANE

instituttet. Når det gjelder spørsmålet om dumping av gruveslam i Førdefjorden, kom Miljødirektoratet først med en klar anbefaling mot, men etter påtrykk fra Klima- og miljødepartementet endret direktoratet syn. Regjeringen har heller

ikke fulgt de miljøfaglige advarslene mot oljeboring i sårbare områder. Det gjelder både utlysningen av 23. konsesjonsrunde og da olje- og energiministeren ga rekordmange utvinningstillatelser i modne områder på norsk sokkel.

DEPARTEMENTET SVEKKET

Som eneste departement fikk Klima- og miljødepartementet et kraftig kutt på budsjettet for 2015, ned hele 12 prosent sammenlignet med året før. I tillegg har departementet mistet det overordnede an-

Sundtoft slår tilbake

Klima- og miljøminister Tine Sundtoft mener kritikken fra miljøorganisasjonene er urimelig. Hun svarer med sin egen 16-punkts skryteliste.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– En meningsløs påstand, sier Sundtoft om Lars Haltbrekkens beskrivelse av Regjeringens politikk som en «systematisk kamp mot naturen».

– Vi har en rekke eksempler på at Regjeringen prioriterer natur framfor utbygging, sier Sundtoft og trekker frem beskyttelsen av arter som fjellrev og dvergålegras, og landskapstyper som kystlynghei.

– Miljøhensyn vinner selvsagt ikke alltid fram, da måtte vi ha sagt nei til absolutt alt av veibygging og nye bygg. Men i svært mange saker tilpasses utbyggingene slik at miljøet blir skånet, sier Sundtoft, som synes det er underlig

at Naturvernforbundet sjelden fremhever det positive.

Hun tilbakeviser påstanden om at endringer i forvaltningen av natur og miljø gir langvarige negative konsekvenser.

– Vi ønsker å redusere antall innsigelser, fordi det skaper mye støy. Og det tjener absolutt ikke miljøsaken at sjeldne arter får «skylden» når vei-prosjekter forsinkes på grunn av innsigelser. Vi må heller få naturhensyn integrert i planleggingen på et tidlig stadium, og på lavest mulig nivå. Det vil naturen vinne på, sier Sundtoft.

SUNDTOFTS SKRYTELISTE

Sundtoft har sendt oss en 16-punkts liste med eksempler på at regjeringen prioriterer natur:

- Kystlynghei ble vedtatt som utvalgt naturtype.
- Fjellrev, skredmjelt, savartkurle, trøndertorvmose og dvergålegras vedtatt som prioriterte arter.

Klima- og miljøminister Tine Sundtoft
FOTO: BJØRN STUEDAL

- Forskrift om fremmede arter for å hindre spredning av skadelige arter som brunsnegl.
  - 96 skogområder vernet, en rekke blir vernet høsten 2015.
  - 5,75 milliarder kroner til redusert avskoging i u-land i 2014 og 2015.
- Se hele listen på www.nogm.no

WWF, SABIMA og Naturvernforbundet frykter at ulven skal bli utryddet.

FOTO: KJEKOL/ISTOCKPHOTO

svaret for arealpolitikken. Det er ingen ubetydelig oppgave. Utbygging i sårbar natur er hovedårsaken til at arter og naturtyper ender opp på rødlisten som utrydningstruede.

Dette ansvaret er overført til kommunal- og moderniseringsdepartementet, under Jan Tore Sanners ledelse. Der har ikke miljøhensynene veid særlig tungt. Hittil i 2015 er 14 plansaker behandlet, uten at noen innsigelser fra statlige myndigheter er tatt til følge. I 2014 ble det avgjort 14 saker, og fagmyndighetene fikk kun medhold i én sak, ifølge en gjennomgang de tre miljøorganisasjonene har gjort.

Her er noen eksempler på saker der Sanners departement har gått mot miljømyndighetenes uttalelser.

■ Tillatelse til boligbygging i Oppegård, et område som vil gi økte klimautslipp fra biltrafikk

■ Godkjenning av ny vegtrasé for E8 i område med store naturkonflikter i Troms

■ Tillatelse til nedbygging av et område med verdifull matjord i Vestby kommune

HAR INSTRUERT FYLKESMANNEN

Hvert år protesterer statlige myndigheter på et stort antall saker, fordi lokale myndigheter ikke tar tilstrekkelig hensyn til natur og miljø. Det kan dreie seg om hytter i villreinområder, bygging i strandsonen eller bygging av veier og kraftlinjer i sårbar natur.

I 2013 kom det 203 innsigelser til kommuneplaner, i fjor var tallet 286. Kommunene Herøy, Skaun, Lyngdal, Larvik og Nord-Aurdal toppe listen

Krever løft for klassisk naturvern

Venstre går inn i forhandlingene om neste års statsbudsjett med et krav om 600 millioner kroner mer til klassisk naturvern i Norge.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Vi vil ha et løft for klassisk naturvern på neste års statsbudsjett. Det er et hovedkrav for oss, sier nestleder Ola Elvestuen i Venstre til Natur & miljø.

Kommentaren kommer som et svar på utfordringen fra Lars Haltbrekken i saken om Regjeringens miljøpolitikk i dette nummeret. Venstre vil kreve 600 millioner kroner mer til skogvern, kunnskapsløft, vannforvaltning, truede arter og naturtyper, vedlikehold og skjøtsel av verneområder og arbeidet mot marin forsøpling, blant annet.

Elvestuen mener at samarbeidet med Regjeringen har ført til betydelige klimatiltak.

– Denne regjeringen tar et sterkere klimaansvar. Jeg vil kalle det et tempeskifte. Når det gjelder klassisk naturvern, må vi få til mer. Vi visste at dette er et felt hvor det vil være konflikter, men det er vi innstilt på å klare, sier Elvestuen.

Han er uenig i flere av punktene på miljøorganisasjonenes liste over tap for naturen.

Ola Elvestuen, nestleder i Venstre
FOTO: AUDUN HALAAS/VENSTRE

– Førdefjorden er ikke avgjort ennå, og iskanten ble ikke flyttet nordover, den ble sendt i retur av Stortinget. Opphevingen av forbudet mot blyhagl var vanskelig å forhindre så lenge Ap og Sp også var for. Snøskuterkjøringen er også en pågående kamp der det blir kommunestyrene som nå skal bestemme, sier Elvestuen.

Han er imidlertid enig i at planavdelingen ikke burde vært flyttet til Kommunaldepartementet.

– Det var helt feil å flytte plandelen fra klima- og miljødepartementet. Det bør endres så raskt som mulig, sier Elvestuen.

med flest innsigelser, ifølge tall fra KOSTRA (Kommune-Stat-Rapportering).

De kan vente seg færre protester i tiden som kommer. Den 18. februar i år sendte kommunalminister Sanner ut skriv til fylkesmennene hvor de ble bedt om å være tilbakeholdne med å bruke sin innsigelsesrett hvis planer er i strid med regionale eller nasjonale hensyn, som hensynet til natur og miljø.

NASJONALPARKENE

Også behandlingen av klager på vedtak som gjøres i nasjonalpark- og verneom-

rådestyrer er svekket. Klima- og miljøminister Tine Sundtoft har instruert Miljødirektoratet til å være tilbakeholden med å overprøve vedtak. Ministeren legger også en kraftig begrensning på direktoratets mulighet til å avgjøre vedtak fordi det kan skapes presedens.

– Dette vil kunne føre til at naturkvaliteten i nasjonalparkene forringes over tid. Brevet innebærer også at miljøorganisasjoner og andre som påklager vedtak i verneområder har mindre mulighet til å nå fram i klagebehandlingen, står det i miljøorganisasjonenes oversikt.

– Vokterhunder kan stanse rovdyrene

Sauemelk, smakfulle oster og vokterhunder kan være redningen for bønder som vil beskytte sauene sine mot rovdyr. – Hunder har voktet sauer i tusenvis av år. Vi trenger ikke finne opp hjulet på nytt, sier Slavomir Janda.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

I sommer har Slavomir Janda og to slovakiske vokterhunder passet på sauene til Ola og Einy Brænd. De har mistet mange sauer de siste årene. Kunne slovakiske cuvac-hunder være løsningen? Det var i alle fall håpet da de takket ja til å være med på et forsøksprosjekt med vokterhunder, selv om de sa rett ut at de ikke hadde mye tro på det. I fjor mistet de en firedel av dyrene, i 2013 var tapet en tredel. Spenningen var derfor stor da de slapp sauene til fjells i år, voktet av hunder og gjeter. Der ventet ei yngleklar jervetispe.

KARPATISKE GJETERTRADISJONER

– Vi er opptatt av å finne en metode som gjør det mulig for sauebønder å drive i områder med store tap til rovdyr. Vi har

sett på ulike tiltak, men de har ikke vært særlig vellykkede, derfor endte vi opp med vokterhunder, forteller Stein Bie i Naturvernforbundet i Hedmark.

Fylkeslaget innledet et samarbeid med studenter ved Høgskolen i Hedmark og den slovakiske organisasjonen Capathian Wildlife Society. I Karpatene lever sauebøndene med den høyeste forekomsten av store rovdyr i Europa. Der holdes fortsatt gamle gjetertradisjoner i hevd. Naturvernforbundet i Hedmark og deres samarbeidspartnere fikk EØS-midler via Slovakia til å prøve om vokterhunder også kan beskytte sauer mot rovdyr i Norge.

SPREDD FOR ALLE VINDER

I september i fjor ankom cuvac-valpene Nordre Brænd gård. De var hentet fra en sauegård i Slovakia og bodde sammen

med sauene i fjøset hele vinteren. Sauene ble sluppet ut i beiteområdene i Rondane. Dyra spredde seg raskt utover tretti kvadratkilometer med fjellnatur. Det ble ikke enkelt for gjeteren og hundene hans. I stedet for å gjete en samlet flokk som han ønsket, måtte han patruljere områdene med hundene. Oppgaven var nesten umulig, og det hindret heller ikke jervetispa fra å gå til angrep. Da Natur & miljø gikk i trykken var ikke alle sauene hentet ned fra beitet, men ni kadavre var funnet.

– Hvis jeg har halvparten av lammene igjen når sesongen er over, skal jeg være heldig. Det ser veldig stusselig ut i år, sier Brænd.

– HAR INGEN TRO PÅ GJETING

Han hadde liten tro på prosjektet fra starten, og han har ikke blitt sterkere i troen.

To slovakiske cuvac-hunder fikk ei ynglende jervetispe å bryne seg på da de skulle vokte sauene til Ola og Einy Brænd i Rondane i sommer.

FOTO: SLAVOMIR JANDA

– BRUKT I TUSENVIS AV ÅR

Likevel har Slavomir Janda klokkeetro på vokterhundenes evne til å vokte sauer mot rovdyr, også i Norge. Janda arbeider med en masteroppgave om saken ved Høgskolen i Hedmark.

– Vokterhunder er den beste løsningen som finnes. Spørsmålet er ikke om hundene kan beskytte sauene. De har blitt brukt til dette i tusenvis av år. Det finnes eksempler på at de fortsatt fungerer i den moderne verden. I land som Slovakia og Romania, hvor rovdyrtettheten er ti ganger høyere enn i Norge, er tapene rundt to prosent. Vi trenger ikke å finne opp hjulet på nytt og på nytt. Vi har rattet, det vi trenger er en vei, sier Janda.

Og den veien heter melk, ifølge Janda. Sauemelk! Da sauene ble sluppet ut fra gården til Brænd spredde de seg i familiegupper. I Slovakia går sauene sammen i flokk. Hvorfor oppfører de seg så forskjellig? Det er her melken kommer inn. I Slovakia og mange andre europeiske land melker de sauene. Dyrene er vant til å gå i flokk, fordi de har gjort det i mange generasjoner. Lammene blir flyttet fra mødrene noen uker etter fødselen. Sauer uten lam flokker seg lettere, og da blir det mulig for hundene å passe på dem.

Av sauemelken lager de blant annet bryndza, en type kremet ost som er hovedingrediensen i nasjonalretten bryndzové halušky. Ulike oster fra sauemelk er mye brukt i Europa. De mest kjente er roquefort, fetaost og pecorino. I Norge er det knapt noen som driver på denne måten. Her er det produksjon av lammekjøtt som gjelder. Ost, det lager vi av geitemelk.

– BLIR BETALT FOR Å MATE ROVDYR

– Spørsmålet er hvordan man kan justere driften slik at hundene får gjort jobben sin. Det enkleste ville være å melke sauene! Jeg tror det er liten politisk vilje til å løse denne konflikten. Hvis det er vilje, så er det ikke mot, sier Janda.

Han mener det norske systemet med rovdyrerstatninger fungerer dårlig, fordi det ikke motiverer bøndene til å iverksette forebyggende tiltak.

– Vi lever i kapitalismen, hvor økonomisk profitt er den viktigste motivasjonen. I Norge blir bønder betalt for å mate rovdyr, ikke for å beskytte dyrene sine, sier Janda.

– SKYTER DE TISPA, KAN JEG FORTSETTE

Hva mener så sauebonden om dette? Han er ikke overbevist.

– Det blir teoretikere mot praktikere. Det kan hende at jeg er inne på noe, jeg også. Rovdyr og matdyr i det samme området er et problem. Da må man velge. Så må man finne seg noen områder hvor det kan være rovdyr og noen områder hvor vi kan ha beitedyr, sier Brænd.

Det har vært beitedyr på gården i 150 år. Han vil gjerne fortsette, men er ikke sikker.

– Jeg må se hvor mange lam vi har igjen og bruke vinteren til å pønske ut hva vi skal gjøre. Hvis de greier å grave opp jervetispa i vinter og skyte henne, da kan jeg fortsette, sier Brænd.

– Hva med å satse på sauemelk?

– Skal vi gjøre det i Norge, må det være etterspørsel. Hvis det er et marked for sauemelk, kunne det kanskje gått, men slik er det ikke nå. I Norge er det kjøtt folk vil ha, og det er det vi produserer, sier Brænd.

– GJETING LØNNER SEG

Det slippes cirka to millioner sauer på utmarksbeite hvert år. Av dem går cirka 125 000 tapt, men de fleste dør av helt andre årsaker enn rovdyr. Cirka 25 000 blir erstattet som tatt av rovdyr. De resterende 100 000 dør av sykdommer, ulykker, giftige planter og annet.

– Riktig bruk av vokterhunder, med sauer i flokk, under konstant menneskelig tilsyn, vil spare de fleste av disse dyrene. Alle kan vel regne ut om bruk av gjeter og noen hunder vil være verdt pengene, sier Janda.

Naturvernforbundet i Hedmark arbeider nå med å videreføre prosjektet på en annen gård med sauer som går i flokk. Lykkes de, kan gevinsten bli stor.

– En gjeter må redde fem-seks sauer i måneden for at det skal betale regningen. Hvis vi kan få ned tapstallene på en så rimelig måte, ville det være mye bedre enn å betale erstatning i ettertid. Det er også mye billigere enn å betale for kjempedyr rovdyrgerder, som heller ikke er veldig effektive, sier Bie, som har ledet prosjektet for fylkeslaget sammen med Hege Sjølie.

– Jeg har ikke tro på gjeting og vokterhunder, ikke med norsk utmarksbeitebruk. Skal det fungere, må man ha saueflokker. Det er ingen saueflokker i Norge, og vi vil ikke ha det heller, sier Brænd.

Han forteller at det ikke var helt uproblematisk å ha vokterhundene med sauene.

– De jaget og bet lammene inne i fjøset. Minst en måtte bøte med livet som en direkte følge av dette, og flere hadde stygge bitemerker i bakbena. Ute i fjellet har de også angrepet minst ett lam, forteller han.

Problemene skyldes trolig at hundene var for unge for oppgaven og at de kun hadde vært sammen med sau, noe som gjorde det vanskelig å kontrollere dem, ifølge Brænd.

232 kommuner fyrte med olje

Somler med å skrape oljefyren

Det er ikke lønnsomt, det forurenses og blir forbudt om noen år. Likevel fyrte 232 kommuner med olje i løpet av perioden 2012-2014. Bare seksten kommuner hadde null i CO₂-utslipp fra sine bygg. Hvorfor er det så vanskelig å bli helt oljefrie?

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Skoler, sykehjem, rådhus og idrettshaller over hele landet varmes fortsatt opp av forurensende oljefyrer. Det skjer til tross for at så godt som alle landets kommuner har vedtatt en klimaplan for å redusere utslipp av klimagasser. Noen klimatiltak er dyre, men å bytte ut oljefyrene er en lavthengende frukt; ett av de enkleste klimatiltakene man kan gjøre. Likevel fortsetter kommuner å sende titusener av tonn CO₂ fra oljefyring ut i atmosfæren, hvert eneste år. I tillegg til klimautslippet bidrar det også til å skape dårlig byluft. Om få år vil det være forbudt å fyre med olje i Norge.

– ANSVARSFRASKRIVELSE

– Det er en ansvarsfraskrivelse! Å bytte ut oljefyrer med miljøvennlige løsninger er lønnsomt, og det må uansett gjøres. Det er ingen unnskyldning for å vente med dette, sier Martin Brandtzæg i Naturvernforbundet. Han er koordinator for Oljefri, et prosjekt for utfasing av oljefyrer. Oljefri tilbyr uavhengig informasjon og kontakt med tilbydere av fornybare oppvarmingsløsninger, både til private og det offentlige.

Brandtzæg er ofte ute og snakker med kommunepolitikere og byråkrater. Og arbeidet har båret frukter. I løpet av de siste årene har tolv kommuner blitt 100 prosent oljefrie, mens ytterligere åtte er 80 prosent oljefrie. De har alle fått diplom av Naturvernforbundet. Likevel er det 428 kommuner i Norge, og svært mange har et stykke igjen før de kan skru av oljefyren for godt.

Fakta:

Oljefyring i kommunale bygg

2012-2014

232 kommuner fyrte med olje ett eller flere år i perioden
16 kommuner fyrte ikke med olje de tre årene

Samlet produksjon kommunale oljefyrer

2012:	103 GWh
2013:	80 GWh
2014:	56 GWh
Til sammen:	239 GWh

Kilde: KOSTRA/Statistisk Sentralbyrå

LOPPA, KAUTOKEINO OG BERG

I alt 232 kommuner varmet opp sine bygg med olje ett eller flere år i perioden 2012-2014. Det viser KOSTRA-tall (Kommune-Stat-Rapportering) Natur & miljø har hentet ut. For 2014 mangler opplysninger fra hele 182 kommuner, derfor har vi valgt å se de tre årene i sammenheng. Bare seksten kommuner har oppgitt at de hadde null oljefyring i hele perioden.

Loppa, Kautokeino og Berg hadde flest oljefyrte kilowattimer per innbygger, mens Gildeskål, Kautokeino og Berg hadde det høyeste CO₂-utslippet per innbygger fra sine kommunale bygg.

Og det er ikke lite CO₂ som går til værns fra kommunale bygg. I årene 2012-2014 lå det samlede utslippet på 236 214 tonn CO₂, eller 79 000 tonn i snitt årlig. Det tilsvarer det årlige utslippet til mer enn 50 000 personbiler. Hele 239 gigawattimer (GWh) ble

produsert av kommunenes oljefyrer disse årene. De reelle tallene er trolig høyere, ettersom mange kommuner ikke har oppgitt tall for oljefyring i egne bygg.

FORBUD ALLEREDE I 2018?

– De fleste vi møter er positive, men vi treffer også miljørådgivere som fornekte at dette er et problem, folk som mener at klimaendringene er noe venstresiden har funnet på og at det ikke vil komme noe forbud, sier Brandtzæg.

Men forbudet kommer. Ifølge klimaforliket fra 2012 blir det forbudt å fyre med fossile energikilder i Norge i 2020. For statlige bygg kommer forbudet allerede i 2018, en frist som også kan komme til å gjelde kommunene. Regjeringen har bekreftet at forbudet står fast, og Miljødirektoratet arbeider nå med en forskrift som trolig blir vedtatt tidlig til neste år.

OSLO ER OLJEFRI

Blant de oljefrie kommunene finner vi Oslo, landets største kommune, som i 2012 produserte over 3 GWh i sine mange oljefyrer. Nå er alle slukket for godt, skal vi tro byrådsleder Stian Berger Røslund. Han fikk Oljefri-diplom av Naturvernforbundet i fjor.

– Dette diplommet skal rett opp på veggen! Vi er stolte av å få denne utmerkelsen og håper det bidrar til økt fokus på utfasing av oljefyring, sa Røslund etter overrekkelsen.

Brandtzæg mener alle kommuner kan gjøre som Oslo.

– Man kan argumentere med at Oslo har mer å rutte med og bedre økonomi, men de har også større utfordringer, teknisk sett. De skjønnte at dette var en enkelting å gjøre for klimasaken. Trondheim, Stavanger og flere andre store kommuner

har også greid det, men Oslo er kanskje det beste eksempelet. Når det går an der, bør det gå an overalt, sier Brandtzæg.

GJØVIK ARBEIDER MED SAKEN

Gjøvik kommune har ikke kommet like langt, men kommunen er på vei. Fra 2012 til 2014 er oljefyringen redusert med seksti prosent. Likevel gjenstår mye før kommunen blir helt oljefri. Kommunen har bygget et fjernvarmeanlegg, som nå leverer varme til flere skoler. Anlegget brenner returtrevirke og har kapasitet til å betjene de fleste av kommunens bygg.

– Vi har en del oljefyring i kommunale bygg, men jeg synes vi har gjort et bra byk i riktig retning i år. Flere skoler er nå koblet til fjernvarme og flere bygg er klargjort for det, sier klima- og miljørådgiver Morten Strøyer Andersen i Gjøvik kommune.

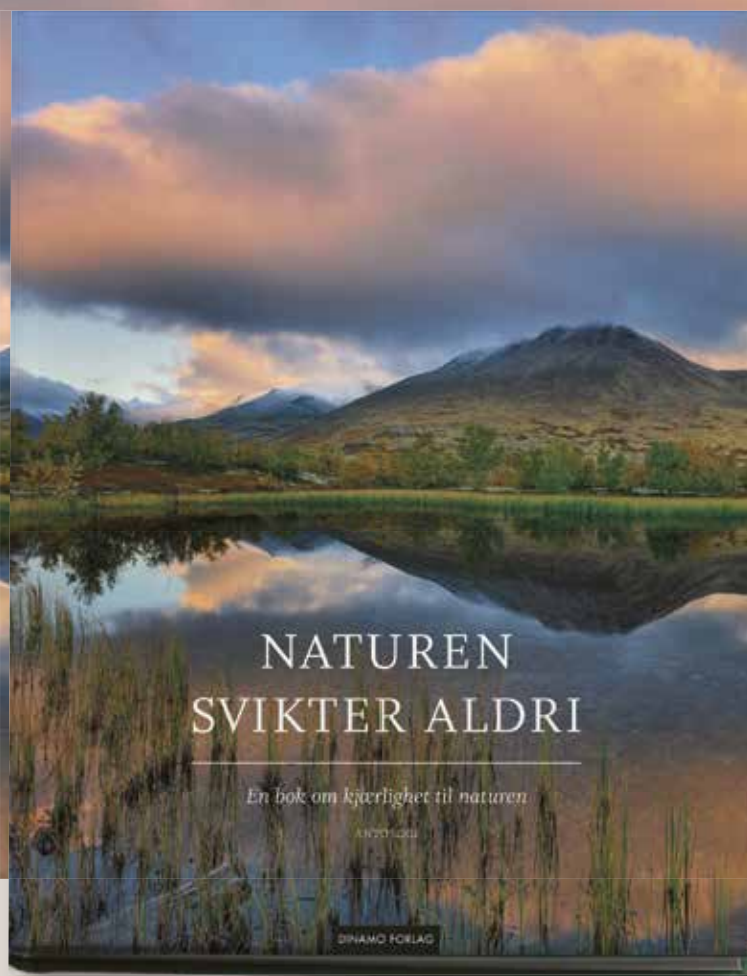
Prosjektet Oljefri, som Naturvernforbundet driver, har hjulpet en rekke kommuner og private med å kaste ut oljefyren. FOTO: SILJE ØSTERBØ

ASKØY HAR KLART DET

På Askøy har de kommet lenger. Der er de siste oljefyrene fjernet, og kommunen mottok i juni Oljefri-diplom fra Naturvernforbundet i Hordaland.

– Veldig positivt! Det er flott at noen går foran med et godt eksempel. Å bytte ut oljefyren handler om å gjøre gode investeringer. Det kan ta noen år, men for hver eneste måned i drift blir kostnadene lavere. Dette er lønnsomt, sier Silje Østerbø, prosjektansvarlig for Oljefri hos Naturvernforbundet i Hordaland.

Ulike varmepumpeløsninger, fjernvarme og pelletsbrennere er gode alternativer til kommunenes oljefyrer. Mer informasjon finnes på www.oljefri.no.

Sagt:

- «Sterke og levende skildringer om mennesket i dialog med naturen. Nært. Og det funker.»
- «Byr på penner av klasse, spreke illustrasjoner og poetiske tankesprang.»
- «Naturvernforbundets jubileumsbok (..) skyter blink»

Tine Andrea Proitz,
Nettmagasinet Harvest

- Det kunne blitt en kjedelig oppramsing av seire og nederlag gjennom 100 år. Det er boken ikke. Heller ikke en politisk korrekt sak om vår tids største utfordring, som mest fyller leseren med avmakt. I stedet er det en bok om kjærlighet til naturen.

A-magasinet

- «Jeg ble rørt da jeg åpnet boka.»

Lars Haltbrekken,
leder i Naturvernforbundet

Jubileumsboka – like aktuell!

Naturvernforbundets jubileumsbok er historien om da Naturvernforbundet gikk til kulturen for å forklare naturen. Det ble til boka der noen av Norges fremste forfattere møter de beste naturfotografene i fortettet samspill. En unik gavebok til jul og andre anledninger, som medlemmene får for en svært rimelig pris.

Medlemspris 198 kroner + frakt/omk. (Bokhandelpris kr 398,-)

Bidragstere

Roy Jacobsen, Bård Løken, Cecilie Skog, Per Pettersen, Ingrid Harboe, Lars Saabye Christensen, Johan Brun, Marit Opeide, Niels Chr. Geelmuyden, Hege Siri, Harald Sverdrup, Nils-Aslak Valkeapää, Jørn Bøhmer Olsen, Orsolya Haarberg, Arnt Kvinnesland med flere.

Naturvernforbundets medlemmer kan kjøpe boka her: naturvernbutikken.no, for kr 198,- + frakt og omkostninger.

Bokhandelpris: kr 398,-

Pakkepris bok+Naturkalenderen 2016: kr. 248,- + frakt.

Naturvernforbundet

Kjemper for skog og vann på Gotland

På den nordlige delen av Sveriges fremste ferieøy Gotland planlegges det et stort kalkbrudd i området rundt innsjøen Bästeträsk. Miljøbevegelsen i Sverige har i årevis kjempet mot kalkbruddet, som er planlagt i et rikt skogsområde kjent som Ojnare skogen. Nå har miljøforkjemperne vunnet en viktig delseier, i og med at skogsområdet innlemmes i EUs naturregistrering Natura 2000.

– Vi føler at dette er et viktig steg,

der vi har vunnet. Men vi er klar over at det bare er en delseier. Vi kan ikke ta seieren på forskudd, sier Kristina Bohman Söderdahl, sekretær i Föreningen bevara Ojnare skogen.

Selskapet Nordkalk har nemlig gitt beskjed om at de fortsetter planleggingen av kalkbrudd. Miljøforkjemperne frykter at kalkbruddet, i tillegg til skogødeleggelsen, kan true vannforsyningen og vannkvaliteten på Nordre Gotland.

Klager inn vassdragsvedtak

Ikke bygg ut Gudåa! Det krever Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag, som har klaget inn NVEs beslutning om å gi konsesjon til utbygging av vassdraget i Meråker. NVE har tidligere avslått planer om utbygging i samme vassdrag, men godkjente i sommer justerte planer for utbygging. Tidligere er det gitt konsesjon til utbygging av elvene Reinåa og Sagelva i samme område.

– Vi har oppfattet det slik at det ble gitt konsesjon til Reinåa og Sagelva fordi verneverdiene ville bli ivaretatt ved å bevare Gudåa. Nå har NVE gitt konsesjon til alle tre, og det syns vi er uryddig, sier Rune Logstein, fylkesleder i Naturvernforbundet i Nord-Trøndelag til Stjørdalens Blad.

Elvevern splitter regjeringen

Regjeringen er splittet i spørsmålet om man bør vurdere kraftutbygging i vernede vassdrag. Energiminister Tord Lien ønsker å vurdere alle verneplaner for vassdrag, med sikte på å åpne for utbygging på sikt.

– Det er åpenbart at man kan ta hensyn til biologisk mangfold og friluftsliv på en langt bedre måte i dag enn tilfellet var på 60-, 70- og 80-tallet, sier Lien til Adresseavisen.

Han får imidlertid ikke støtte fra sin seniorpartner i Regjeringen, Høyre.

– De vernede vassdragene våre utgjør både enkeltvis og i sum store natur- og miljøverdier. Regjeringen vil at disse verdiene også skal bevares for kommende generasjoner, sier klima- og miljøminister Tine Sundtoft (H) i en e-post til Adresseavisen via departementets kommunikasjonsavdeling.

Bytter bisfenoler

Bruken av stoffet bisfenol A, som brukes som tilsetningsstoff i plast, strammes nå inn i mange land. Stoffet mistenkes for å være hormonforstyrrende, og er tungt nedbrytbart. Det vandrer fra plastemballasjen over i næringsmidlene som er pakket inn, og kommer slik inn i maten vår. Nå er forskere urolig for at

plastindustrien tar snarveier, og erstatter stoffet med andre bisfenoler med samme egenskaper.

– Når myndighetene strammer inn på bruken av bisfenol A, begynner industrien å lete etter enkle måter å erstatte det på. Vi ser at bisfenol S allerede er i ferd med å ta over for bis-

fenol A i produksjon av termisk papir i kvitteringsruller. Videre kan bisfenol F og bisfenol B muligens erstatte bisfenol A i ting laget av epoksyharpiks og polycarbonat – for eksempel epoksy-lakk og plastbestikk, forklarer seniorforsker Martin Schlabach ved Norsk institutt for luftforskning til forskning.no.

Plastflasker er blant emballasjetypene som nå kan inneholde andre bisfenoler enn bisfenol A.

FOTO: STEVEN DEPOLO/FLICKR.COM

«Vi ønsker ikke at gruveselskapet skal komme inn på vårt område. Det vil ødelegge landet og skogen her»

Stanley Kaiam, fra Awimlandsbyen

Kampen om Karawari

På øya Ny-Guinea står et av verdens rikeste naturområder, Karawari, i fare for å bli rasert. I dette kupert skoglandskapet stuper elvene ned fra fjellsidene og det finnes ingen veier og få stier. Med midler fra årets TV-aksjon vil Regnskogfondet sammen med de lokale urfolksgruppene ta opp kampen for å beskytte skogen og de historiske skattene som finnes gjemt her.

Tekst: RUNE PAULSEN, REGNSKOGFONDET
redaksjonen@naturvernforbundet.no

Rett nord for Australia ligger Ny-Guinea, verdens nest største øy. En veldig fjellkjede deler øya i lengderetningen. Nord for fjellene ligger Sepik-bassenget, et tidligere innlandshav som i dag utgjør landets største sammenhengende våtmarksområde. Sepikelven slynger seg fra det sentrale høyfjellsmassivet gjennom bratte slukter og juv helt til den stuper ned i lavlandet. En rekke store sideelver, som Karawari-elven, gjør at Sepik øker vannføringen etter hvert som den tilbakelegger sine over 1100 kilometer til havet.

Sideelvene til Sepik danner et stort nettverk av vannveier. Landskapet er

svært kupert, det finnes ingen veier og få stier. I de krystallklare elvene finnes det godt med fisk, og i skogene lever ulike pungdyr, kasuarer, ville griser og ulike arter av tropiske fugler. Foreløpig er det gjort få undersøkelser av hva som egentlig skjuler seg i de dype ravinene og stupbratte elvedalene.

BODDE I HULER FOR Å BESKYTTE SEG MOT FIENDER

De bratte, skogkledde fjellområdene er relativt tynt befolket. Inntil nylig har små grupper av jegere og sankere holdt til her og utnyttet de ressursene som finnes. I Karawari har folk bebodd huler og hellere gjennom utallige generasjoner. Dette har

vært nærmest uinntagelige «festninger» som gav beskyttelse mot fiender. Da australierne satte en stopper for stammekrigene utover på 1950-tallet var det flere av disse gruppene som valgte, etter oppfordring og påtrykk fra australske myndigheter, å flytte ned fra fjellene og bosette seg i områdene lenger nord der de også kunne dyrke jorda og utnytte de gode fiskeressursene.

Hulene var ikke bare bosteder for folk på vandring; her initierte klanene sine unge menn, her holdt de seremonier og her ble de døde stedt til hvile. Hulene har derfor stor betydning også for generasjonen som lever i dag. Hulene bekrefter deres tilstedeværelse i området langt

en palme hvor man fra margen utvinner et mel som brukes til å lage en slags pannekaker som spises til nesten alle måltider.

BLIR FRALURT SKOGEN

Å bo i Karawari betyr at man befinner seg langt fra både byer og tettsteder. Det offentlige skole- og helsevesenet har få sett noe til, og lokalbefolkningen er avhengig av skogens ressurser. I de seinere årene har tømmer- og gruveselskaper søkt seg inn i stadig nye områder av regnskogen på Ny-Guinea i jakten på verdifulle metaller og mineraler, olje, gass og tømmer. Ute i skogene og fjellene møter representantene for tømmer- og gruveselskapene lokalbefolkninger som kan føle seg overlatt til seg selv og som ønsker å få tilgang på helsestell, skole og enkelte materielle goder slik som klær, redskaper og andre enkle forbruksartikler. I en slik situasjon er lokalbefolkningen uhyre sårbare. Med minimale lese- og skriveferdigheter og liten eller ingen kunnskap om hvilken ødeleggende praksis selskapene ofte står for, gir de fra seg skogen i bytte mot lovnader om skole, redskaper og helsestell. Løftene blir sjelden innfridd, og uten skogens ressurser står lokalbefolkningen igjen som tapere.

I Karawari finnes det gull. Gruveselskaper forbereder undersøkelser langs nordsiden av fjellkjeden for å avdekke drivverdige forekomster. De dumper avfallet i elvene eller i sjøen. Store elvesystemer andre steder på øya er allerede lagt øde. Skulle dette skje i Karawari vil livet for folkene her bli dramatisk endret. Alt liv vil forsvinne, elven vil fylles opp av avfall og store områder oversvømmes. Da

dør også skogen. Befolkningen har ingen steder å flytte. Få, om noen, har den kompetansen som skal til for å kunne få seg et lønnet arbeid.

FREMTIDENS KARAWARI

Prosjektet Regnskogfondet støtter i Karawari har som mål å styrke lokalbefolkningens evne til å stå imot presset fra kommersielle selskaper. Får lokalbefolkningen bedre kunnskap om sine rettigheter og kontroll over området vil dette sikre skogen mot ødeleggelse. Dette vil også sikre at menneskene som lever her har ressursene de trenger for å skape seg en fremtid for seg og sine barn. Prosjektet sikter også på å kartlegge alle tidligere bebodde huler og hellere, få dem riktig dattert og sikret mot plyndring.

Lokalbefolkningen må også få kunnskap om hva mineralutvinning vil bety for naturen og om hvilke fordeler og ulemper dette vil kunne ha. Det er også satt opp et enkelt ambulerende helsetilbud, og man arbeider aktivt med å bedre undervisningstilbudet for barna. Fremtiden til Karawari formes nå. Det er fremdeles tid til å ta vare på dette vakre, rike området. Det er mulig å bistå lokalbefolkningen i deres ønsker om å kunne leve av lokale ressurser uten å måtte ødelegge skogen og de rike elvene. Vi vet at det haster. Vi vet at selskapene er inne og lokker med «store pengesummer», med veier, helse og skole. Lokalsamfunnene holder fremdeles stand, men vi må gi dem den håndsrerkingen de trenger for å kunne stå imot.

Artikkelforfatteren er seniorrådgiver for Sørøst-Asia i Regnskogfondet.

tilbake i tid og er utgangspunktet for en rik muntlig tradisjon. De besøkes under jakt eller når man skal utføre visse ritualer. Noen av hulene har et rikt innhold av menneskelige etterlatenskaper – både i form av hulemalerier, redskaper, våpen og menneskelige levninger. Foreløpige dateringer anslår at hulene har vært i bruk i 20 000 år og er dermed det største system av huler på den sørlige halvkule utenfor Australia og Borneo. Regnskogfondets partner arbeider med å få området erklært som en verdensarv under UNESCO.

LEVER AV SKOGEN OG ELVA

For menneskene i Karawari er skogen og elvene helt nødvendige for å kunne overleve. Folk rydder skog og kratt langs elvebreddene eller der man finner gode forhold. Her dyrker man bananer, søtpoteter, maniok, mais, ulike grønnsaker og frukt. I elvene og innsjøene fisker man blant annet ulike malle- og karpearter. I skogen jakter man med pil og bue på ville griser, kasuarer og ulike pungdyr. Også ulike frosker, øgler, skilpadder og slanger står på menyen om anledningen byr seg. Viktig for mange er sagopalmen. Det er

TV-aksjonen 18. oktober: Vi skal vokte regnskogen

TV-aksjonen i 2015 går til Regnskogfondets arbeid med å redde regnskog i nært samarbeid med menneskene som bor der. Midlene fra årets TV-aksjon skal redde et regnskogsområde større enn hele Norge og Danmark til sammen.

Verdens regnskoger er under et voldsomt press, og hvert minutt forsvinner store regnskogsområder – for alltid. For de 260 millioner menneskene som bor i regnskogen og lever av ressursene der, er konsekvensene umiddelbare og dramatiske: De mister hjemmet sitt.

Pengene fra aksjonen skal bidra til å bevare noen av verdens største regnskogsområder i Peru, Brasil, DR Kongo og på øya Ny-Guinea.

Bli bøssebærer for TV-aksjonen og vær med og vokte regnskogen! På blimed.no kan du lese mer om TV-aksjonen 2015 og registrere deg som bøssebærer.

BLI MED PÅ VERDENS STØRSTE DUGNAD!

Bli bøssebærer, ring 02025 eller gå inn på blimed.no

Luket sitka med Sundtoft

Under Arendalsuka i sommer deltok flere naturvernorganisasjoner på lukedugnad av sitkagran med miljøminister Tine Sundtoft. Sitkagrana er et innført treslag som sprer seg lett, og truer lokale plante- og trearter. Flere vil plante ut mer sitkagran i Norge, men Sundtoft er en tydelig motstander av dette. Hun vil heller, som naturvernerne, fjerne sitkagrana fra norsk natur.

– Jeg har bygd mye muskler på å felle de store beista av noen trær. Vi har en felles jobb å gjøre for å fjerne dem, sa Sundtoft til Nationen i forbindelse med dugnaden.

Nytt håp for dverggåsa

Den har levd på randen av utryddelse. Nå er det tent nytt håp for dverggåsa. Det er i år registrert et rekordstort antall familiegrupper med til sammen 73 årsunger i indre deler av Porsanger, melder Norsk Ornitologisk Forening (NOF).

– Etter tre dårlige produksjonsår på rad for dverggjessene er et godt hekkeår forventet, og ikke minst svært velkomment. Det er likevel overraskende at så mange som 23 par har hatt vellykket ungeproduksjon. Hele den fennoskandiske dverggåsbestanden teller fortsatt ikke mer enn 25-30 par. For bare 5-6 år siden var bestanden nede på et kritisk lavmål på under ti reproduserende par, skriver Tomas Aarvak og Ingar Jostein Øien i NOF i en artikkel om saken.

FOTO: BS THURNER HOF, CREATIVE COMMONS

Naturlig viagra

Naturen har løsninger på det meste. En av våre lesere har sendt oss følgende tips.

«NRK-Dagsnytt P2 meldte 19. august i sin sending klokken 16.30 at et amerikansk legemiddelfirma har oppfunnet en kjemisk pille som skal gi økt sex-lyst til kvinner som nærmer seg overgangsalderen. En herremann fra det norske statlige legemiddelverket uttalte i et intervju at pillen neppe kommer til å bli importert til Norge. Det er heller ikke nødvendig. I starten på forrige århundre var det allment kjent i den norske befolkning at sukkererter er naturlig viagra – som virker både på kvinner og menn. Dessverre har denne kunnskapen gått i glemmeboken.»

Fotokonkurransen

Tema: Naturlig sommerlykke

Det var få innsendte bidrag til Natur & miljø's fotokonkurranse denne gangen, og vi har derfor valgt å forlenge fristen til neste nummer. Dermed har du helt til 13. november med å sende inn dine lykkelige sommerbilder.

Alle premierte får et gavekort fra Naturvernforbundets butikk på 200 kroner. Vinneren får i tillegg et bokgavekort på 500 kroner.

Slik kan du delta:

- Send maksimum tre bilder i jpg-format til redaksjonen@naturvern.no.
- Hvis størrelsen på den samlede e-posten overstiger 10 Mb, kan det hende den

ikke kommer frem. Del gjerne opp forsendelsen i flere e-poster.

- Skriv «fotokonkurranse» i emnefeltet.
- Skriv gjerne et par ord om hvor bildet/bildene er tatt, sammen med navn og adresse.
- Bildet/bildene må være hos oss innen 13. november 2015.
- Av praktiske årsaker tar vi kun imot digitale bilder, sendt på e-post.

Rettelse

I saken om salg av fremmede planter i Natur & miljø 2-2015 trykket vi en liste med 29 høyrisikoplanter som du kan få kjøpt i Norge. Det står her at Efferus i Vestfold er blant dem som forhandler fremmede planter. Det medfører ikke riktighet. Natur & miljø beklager dette. Den publiserte nettsaken er rettet opp.

Praktverk fra søsterorganisasjon

Kampen om Danmarks natur

Søren Olsen

Gads Forlag 2015

Kan bestilles fra www.gad.dk, cirka 460 kroner inkl. frakt

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

I 2011 fylte Danmarks Naturfredningsforening 100 år. Forfatter Søren Olsen fikk i oppdrag å skrive om foreningens historie til medlemsbladet med det velklingende navnet Natur & miljø. Etter artikkelserien kunne ikke Olsen slippe emnet, og fortsatte arbeidet med å skrive historien om kampen for Danmarks natur. Resultatet ble utgitt i sommer, og er en praktbok spekket med naturvernhistorie som også er svært interessant lesning for naturvernere i Norge.

Boken tar for seg både naturen, verdiene i den, verneinteressene, artene, kampen for bevaring av disse og de politiske dimensjonene og sprengkraften man finner i naturvernet. Både naturverdiene og kampene har naturlig nok vært annerledes i et lite, landbruksdominert og tettbefolket land som Danmark enn i et villmarks- og fjellpreget Norge. Men fellestrekkene er mange, og historien om hvordan Danmarks Naturfredningsforening vokste på 1970- og 80-tallet til en folkebevegelse med 275 000 medlemmer er inspirerende lesning for alle organisasjonshoder.

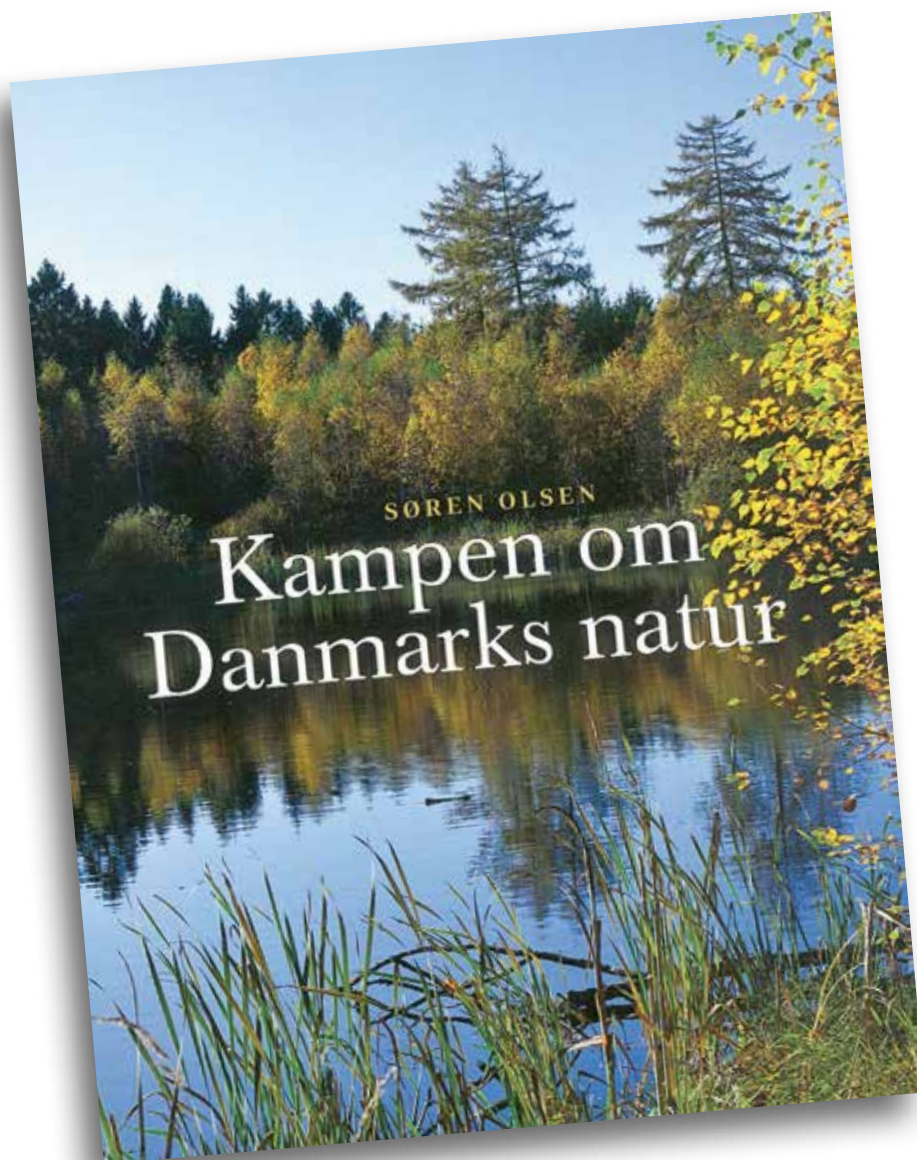
Det klassiske naturvernet spiller førstefiolin i boken. Helt fra starten har dette vært bærebjelken for den danske organisasjonen. Siden Danmark har langt mindre urørt natur enn Norge, virker det som om opinionen har vært mer opptatt av å ta vare på det lille man faktisk har. I tillegg er områder som kulturlandskapsvern, rekonstruksjon av naturområder og bærekraftig jakt mer fremtredende enn man ser i Norge. Danmarks Naturfredningsforening har i mindre grad enn Na-

turvernforbundet engasjert seg i klima, miljøgifter og internasjonale spørsmål.

En annen forskjell som er tydelig, er fraværet av allemannsretten i Danmark. Det er knapt nok ett eneste bilde av folk som går med ryggsekk på tur i naturen. For turglade nordmenn er dette en fundamental kulturforskjell, og en av de viktigste skillelinjene på hvordan man bruker naturen i Danmark og Norge. I tillegg har mye av det viktigste vernearbeidet i Danmark blitt gjort av private fond,

som har kjøpt opp viktige naturområder til bevaring. Dette har i liten grad blitt gjort i Norge.

Kampen om Danmarks natur har blitt det praktverket som også Naturvernforbundet i Norge burde ha hatt klart til sitt 100-årsjubileum. Danskene fikk det ikke ferdig før fire år etter sitt jubileum. Noen bør ta opp stafettpinnen, skjelne til danskenes praktverk og skrive historien om natur- og miljøvernet i Norge etter samme lest.

Naturvernforbundet ble unnfanget etter en flammende tale i denne salen, da noen av landets ledende menn gikk sammen for å redde truet natur. Vi tok dagens leder Lars Haltbrekken med til stedet hvor det hele startet.

Tilbake til start

Tekst og foto: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Gamle festsal, Universitetet i Oslo, september 2015:

En staselig gammel festsal. En professor i botanikk. En moderne miljøverner. Hva i all verden har de felles? At svaret på det spørsmålet er «Naturvernforbundet» virker ganske fjernt idet massive eikedører svinger opp og vi trer inn i det aller helligste Universitetet i Oslo har å by på. Gamle festsal, Domus Academica. Før Stortinget ble bygget, var det her nasjonalforsamlingen møttes. Nansen har talt her, Amundsen også.

Nordal Wille, professor i botanikk.

UKJENT FOTOGRAF

Og det var her botanikkprofessoren Nordal Wille i 1909 holdt sin berømte tale om *Naturens Mindesmærker og deres Bevarelse*. Talen vakte begeistring, og det ble nedsatt en komité som i 1914 stiftet Naturvernforbundet, eller *Landsforeningen for naturfredning*, som den het da. Nå er dagens leder i Naturvernforbundet, Lars Haltbrekken, her for å se stedet der det hele startet.

FORBANNENE OG SURE

– Gjennom jubileumsfeiringen har vi sett hvor mye Naturvernforbundet har oppnådd. Når folk hører oss på nyhetene, kan man få inntrykk av at vi er konstant forbannede og sure, og da tror man kanskje at vi ikke har fått til noe. Men hvis man ser litt nøyerer etter, ser man et annet bilde. Vi har fått vernet nesten fire hundre vassdrag, en lang rekke nasjonalparker og

en haug med store og små områder, sier Haltbrekken.

Han har sittet som leder i Naturvernforbundet i ti år. Bare to andre har sittet like lenge, Kristen Gran Gleditsch (1925-1935) og Adolf Hoel (1935-1945). De ledet Naturvernforbundet i en tid da det var en akademisk organisasjon, hvor flere av landets ledende fagfolk var med. Men Haltbrekken er ingen professor. Hans drøm er at Naturvernforbundet skal vokse til en bred folkebevegelse som kan være med og forandre Norge. I dette siste kapittelet om Naturvernforbundets historie skal han få komme til orde.

– Kan du trekke frem et øyeblikk det siste tiåret, da du tenkte: Ja, Naturvernforbundet gjør virkelig en forskjell!

– Det har jeg tenkt flere ganger! For eksempel under klimatoppmøtet på Bali i 2007, da statsminister Jens Stoltenberg

Den 18. februar 2014 fylte Norges Naturvernforbund 100 år. Vi har tatt for oss ti år om gangen i en serie med artikler og fortalt deg historier fra forbundets kamp for natur og miljø. Her er siste kapittel.

ORGANISASJON

Fylkeslag 2015: 17

Lokallag 2015: 84

Medlemmer 2015 (sept.): 21 757

LEDERE

2005- : Lars Haltbrekken

GENERALSEKRETÆRER

2002-2007: Tore Killingland 2007: Jan M. Vevatne (fungerende) 2007-2012: Jan Thomas Odegard 2012- : Maren Esmark

ÆRESMEDLEMMER

2007: Thor Midteng 2007: Erik Solheim 2013: Vigdis Siri 2013: Honoria Bjerknes Hamre

VIKTIGE SAKER

■ Vind- og vannkraft ■ Energisparing ■ Klima ■ Skog- og vassdragsvern ■ Forurensning og miljøgifter ■ Gruvesaker ■ Nasjonalparker ■ Olje og gass ■ Internasjonalt arbeid ■ SPARE

STORE SEIERE

Nasjonalparker opprettet: Reinheimen (2006), Seiland (2006), Varangerhalvøya (2006), Hallingskarvet (2006), Lomsdal-Visten (2009), Ytre Hvaler (2009), Breheimen (2009), Sjunkhatten (2010), Rohkunborri (2011), Langsua (2011), Láhko (2012), Fulufjellet (2012) og Færder (2013).

Andre verneområder: Syltefjorddalen (2006), Persfjorden-Syltefjorden (2006), Finse (2006), Høyrokampen (2006), Strauman (2009), 26 nye skogreservater (2010), 44 nye skogreservater (2011), Kvænangsbotn og Navitdalen (2011), 33 nye skogreservater (2013), Framvaren (2013), Tauterryggen (2013), Saltstraumen (2013), 83 nye skogreservater (2014)

Vassdrag vernet: Tovdalsvassdraget (2009), Vefsna (2009), Langvella (2010)

2008: Trillemarka-Rollagsfjell naturreservat opprettet

2009: Naturmangfoldloven trådte i kraft

2009: Markaloven trådte i kraft

2013: Regjeringen lover ikke å åpne Lofoten, Vesterålen og Senja for oljeboring

2015: Vindkraftplaner på Fosen skrinlagt

2015: Forbud mot omsetning av 30 fremmede planter

KILDER: INTERVJU MED LARS HALTBREKKEN, MILEPÅLER I NATURVERNFORBUNDETS HISTORIE, NATURVERNFORBUNDETS ÅRSRAPPORTER 2005-2015, NATUR & MILJØ, NATURVERNFORBUNDETS NETTSIDE.

Lars Haltbrekken, leder i Naturvernforbundet

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

gikk ut og sa at Norge skulle bruke tre milliarder på verdens regnskoger. Det var vi som hadde foreslått dette, sammen med Regnskogfondet, bare noen måneder tidligere. Et annet stort øyeblikk kom høsten 2006, da regjeringen lovet å verne Vefsna. Dette er en sak Naturvernforbundet hadde jobbet med i tretti år, sier Haltbrekken.

KRAFT- OG KLIMAKAMP

Han forteller at kampen mot klimaendringer og kampen mot store kraftutbygginger har vært de viktigste sakene for Naturvernforbundet de siste ti årene.

– På begynnelsen av 2000-tallet, etter gasskraftstriden, var det ganske stille. Så fikk vi en boom med nye vann- og vindkraftsaker da el-sertifikatene kom. Det førte til et stort press på norsk natur. Kraftkampen har hele tiden preget Naturvernforbundet, helt siden Vettisfossen ble

vernet i 1924, og den kommer til å fortsette å prege oss i tiden som kommer. Det legges ned enormt mye arbeid ute i organisasjonen på dette området, sier Haltbrekken og fortsetter.

– Noe av det viktigste som har skjedd i klimakampen, er at vi har fått en diskusjon om det er forsvarlig for Norge å pumpe opp så mye olje og gass. Det er

noe nytt, og vi har bidratt å løfte denne debatten. For ti år siden var det nesten tabu å ta opp saken. Nå innser flere og flere at vi ikke kan fortsette som før, sier Haltbrekken.

DRØMMER OM FOLKEBEVEGELSE

Han mener likevel at den viktigste jobben er å møte folk som er bekymret for frem-

tiden og gi dem en plass for engasjementet sitt.

– Størst gjennomslagskraft har vi når vi klarer å engasjere mange, har en faglig troverdighet og bygger allianser. Min drøm er at vi i mye sterkere grad blir en folkebevegelse, at vi blir en organisasjon som folk finner helt naturlig å bruke, enten de er bekymret for klimaendringer, hundremeterskogen sin, eller vil være med og bygge et grønt Norge, sier Haltbrekken.

Han har et enkelt budskap til alle dem som vil være med på det grønne skiftet.

– Jeg tror at vi må fortelle folk hvorfor vi er så avhengige av naturen. Vi må fortelle dem hva naturen har gjort for oss, og deretter skal vi fortelle hva vi kan gjøre for naturen. Skal vi få en utvikling hvor vi ikke overskrider jordas tåleevne, slik vi gjør i dag, må vi klare å redusere forbruket vårt. Vi må gi fattige tilgang på energi, og det må skje på bekostning av vårt konsum. Teknologien kan nok hjelpe oss et stykke på veien, men folk må også være villige til å kutte i sitt eget forbruk.

TROR PÅ ENKELTMENNESKER

– *Hvorfor er du leder i Naturvernforbundet?*

– Fordi jeg tror på enkeltmennesker og det vi kan få til sammen. Da jeg meldte meg inn i Natur og Ungdom i april 1988 snakket vi mye om forurensning og sur nedbør. Jeg mente dette var noe vi kunne endre på. Den gangen sto Berlinmuren, og Nelson Mandela satt i fengsel. Så ble Mandela satt fri, og Berlinmuren ble revet. Det skjedde fordi enkeltmennesker engasjerte seg. Dette kan vi få til i miljøkampen også, sier Haltbrekken.

Naturvernforbundets historie er rik på engasjerte enkeltmennesker som har gjort en forskjell. Haltbrekken har noen klare favoritter.

– Jeg er spesielt inspirert av Hanna Resvoll-Holmsen. Hun var kvinne og naturverner i en tid da kvinnene nettopp hadde fått stemmerett. Det var sikkert ikke lett. Likevel sikret hun vern av Gjen- de og Sjøa. Og så er jeg opptatt av de som har kombinert fagkunnskap med aksjonisme og bygging av allianser. Innenfor vassdragsvernet finner du mange av dem. De har betydd utrolig mye for meg.

KAN HAVNE I FENGSEL

Haltbrekken har vært en sentral del av

– *Naturvernforbundet har gått fra å være en akademisk organisasjon til å bli en organisasjon for folk flest. Det er artig å tenke på at det var her det startet, men jeg foretrekker dagens Naturvernforbund, sier Haltbrekken.*

FOTO: TOR BJARNE CHRISTENSEN

norsk miljøbevegelse siden midten av 1990-tallet. De siste 20 årene har han vært til stede på de store begivenhetene. Men hvilken hendelse fra de 80 første årene ville han opplevd, hvis han fikk velge? Svaret kommer kjapt.

– Alta-aksjonen og kampen om Mar- dola!

– *Ville du vært blant dem som ble båret bort av politiet, den iskalde januar-*

«Det er nok ikke sikkert at jeg har sittet i fengsel for siste gang.»

dagen i 1981, da 800 miljøaksjonister og samer ble arrestert i Alta?

– Ja!

Haltbrekken har selv blitt arrestert og satt i fengsel i 1998 for aksjoner han har var med på som leder i Natur og Ungdom. Hvorfor har vi ikke sett ham i fengsel som Naturvernforbundets leder?

– Det er nok ikke sikkert jeg har sittet i fengsel for siste gang. Hvis det blir etablert gruvedeponi, hvis de tar i bruk Førdefjorden som søppelplass, da er jeg villig til å bruke sivil ulydighet for å stanse det. Jeg har ikke samvittighet til å sitte og se på at de gjør det. Det samme gjelder om de skulle finne på å åpne Lofoten, Vesterålen og Senja for oljeboring, sier Haltbrekken.

Naturvernforbundet har som organisasjon tradisjonelt ikke deltatt i sivil ulydighets-aksjoner. Man har ment at organisasjonen står sterkere hvis man

følger de demokratiske spillereglene. Likevel mener Haltbrekken det bør gjøres unntak i enkelte saker. Det bryter med den gamle linjen.

– Jeg tror det vil være stor forståelse blant medlemmer og tillitsvalgte. Sivil ulydighet er ikke så kontroversielt som det var tidligere. Men jeg tror ikke det blir aktuelt nå. Jeg tror vi fortsatt skal greie å hindre oljeboring i Lofoten, og siste ord er definitivt ikke sagt om Førdefjorden, sier Haltbrekken.

KAN SETTE NY REKORD

Haltbrekken ble valgt til leder på landsmøtet i Porsgrunn i 2005. I november vil han etter alle solemerker gå inn i historien som den lengst sittende lederen i Naturvernforbundet. Han har vært i tenkeboksen en stund, og det har vært uklart om han vil ta gjenvalg. Nå har han bestemt seg. Han stiller til valg for sin sjette periode, men han synes ikke det er så spesielt at han setter leder-rekord.

– Hvis du sammenligner med andre ledere i andre organisasjoner, så er ikke det så lang tid. De fleste partiledere har sittet lenger, og det har også flere av lederne i miljøbevegelsen, så dette er ikke så spesielt. Men det er klart, det er en tid for alt.

RINGEN SLUTTES

De store eikedørene slår igjen bak oss idet vi forlater Domus Academica. Her, hvor det startet, avrunder vi vår reise gjennom Naturvernforbundets historie. Gjennom ti artikler har vi skrevet historier fra Naturvernforbundets kamp for natur og miljø. Når vi nå vender blikket fremover, vet vi mer om hvem vi er og hvor vi kommer fra, hva som er vunnet og hva som er tapt. Hva som står på spill i kampen for norsk natur.

«Endnu dunderer nogen fosser inde mellem fjeldvæggene som de gjorde det, da landet blev bygget. Endnu finder vi dypt inde skogpartier, hvor urskogen staar (...) Endnu kredser vaak og ørn om de vilde tinder, endnu streifer hjorten langs vor vestkyst (...). La os samle os til vern om disse skatter!»

Sitatet er hentet fra Naturvernforbundets første årsberetning fra 1916. Det får bli siste ord, like aktuelt nå som da. Tilbake til start, eller kanskje: Tilbake til fremtiden.

Slutt for soppkontroll

Vi gir deg fem sikre

I 2007 ble all økonomisk støtte til soppkontroller kuttet. Norges sopp- og nyttevekstforbund har holdt tilbudet gående med egne midler, men nå er kassa tom. Natur & miljø hjelper deg ut i soppskogen, med fem trygge matsopper.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Nå ber vi om årlige statlige midler til å kunne sørge for langsiktig, bærekraftig og sikker soppkontrollvirksomhet i alle deler

av landet. Dette er lite penger sett i lys av de store helsekostnadene og menneskelige lidelsene soppforgiftninger kan medføre, skriver leder Edvin W. Johannessen i Norges sopp- og nyttevekstforbund på forbundets nettsider.

LANG TRADISJON

Forbundet har lang tradisjon med soppkontroller, og benyttes som sakkyndige på sopp av blant annet Mattilsynet og Giftinformasjonen. Men aktiviteten blir ikke støttet, og nå har forbundet kuttet aktiviteten ned til et minimum.

Natur & miljø mener soppkontrollen

er et godt tilbud som bør gjenopprettes så raskt som mulig. Men inntil det skjer, vil vi gjerne hjelpe deg i soppskogen, og presenterer her fem sopper du kan være trygg på.

SKAFF DEG EN ORDENTLIG SOPPBOK

Plukk bare sopp du er helt sikker på. Natur & miljø anbefaler at du går til anskaffelse av en solid soppbok, der beskrivelsen av hver soppart er langt mer utførlig enn vi får plass til. Norges sopp- og nyttevekstforening har en nyttig guide til sopplitteratur på sin hjemmeside www.soppognyttevekster.no.

FOTO: ANDREAS KUNZE

Kantarell

Når det lyser gult i moselaget i skogen, tror du ofte det er kantarell. Vel så ofte viser det seg å være nedfallsblader, i hvert fall når jeg går på tur. Men finner du skogens gule dame, har du en delikatesse i kurven. Gjenkjennes på eggegul farge, ribber som strekker seg langt ned på stilk og en utpreget lukt. Kan forveksles med falsk kantarell, som har skiver istedenfor ribber, og er mer rødbrun. Denne smaker ikke i nærheten av ekte kantarell, men er ikke giftig.

FOTO: GLJIVARSKO DRUSTVO NIS/FLICKR.COM

Traktkantarell

Den fremste senhøstsoppen er traktkantarellen. Selv har jeg plukket denne på Vestlandet så sent som i desember, etter første snøfall. Brun, uregelmessig hatt, med gul til gulbrun stilk som er hul tvers gjennom. Den vokser ofte i store grupper, og med sin brunfarge går den ofte i ett med skogbunn og nedfallsløv. Selv om den ikke egentlig ligner har det vært meldt om forvekslinger mellom denne og spiss giftslørsopp, en av de farligste soppene i Norge. Sjekk hvert enkelt eksemplar om de har en gul, hul stilk uten beltemønster.

FOTO: MARTHA DE JONG-LANTINK/FLICKR.COM

Steinsopp

Skogens brune konge er en delikatesse. Dessverre er det ikke bare mennesker som liker den, du finner ofte markspiste eksemplarer. Gjenkjennes på en mørk brun hatt, rør under hatten som er lett å pille av, en behagelig, nøtteaktig lukt og en stilk som er tykk hele veien, men blir tykkere mot bunnen. Dette er soppen å bruke i en italiensk risotto eller som tilbehør til godt kjøtt.

Matriske

Finnes i to utgaver, granmatriske og furumatriske, etter hvilket tre den vokser under. Det fremste kjennetegnet er saften som siver ut av soppen når du knekker litt på den. Hvis stilk er sprø, og saften som siver ut av stilk eller skivene er gulrotoransje, har du en matriske. En super matsopp til sprøsteking.

FOTO: WIKIMEDIA COMMONS

Piggsopp

Finnes i to varianter, blek og rødbrun piggsopp. Begge er gode matsopper. Vokser ofte i ringer, det vil si at finner du en, finner du som oftest mange flere hvis du leter litt. Gjenkjennes først og fremst på de hvite piggene under hatten, som lett faller av.

BITEYOURBUM.COM/FLICKR.COM

Medlemsbutikken

www.naturvernbutikken.no

Du får rabatt ved kjøp av varer i medlemsbutikken og du støtter Naturvernforbundet!

Naturkalenderen 2016

Vår tradisjonsrike kalender har i år temaet "Naturglede", og inneholder vinnerbildene fra vår jubileumsfoto-konkurranse.

Medlem
98,-

Ikke-medlem 114,-

10 stk.
kalendere
500,-

Ikke-medlem 581,50

Husk refleksdagen 15. oktober!

Refleksvest

Gå mørketiden sikkert i møte. Velg mellom klassisk refleksvest med Naturvernforbundet sin logo på brystet eller refleksvest med åpning foran og Naturvernforbundet sin logo på venstre bryst.

Medlem
43,-

Ikke-medlem 50,-

Sykkellys

Ett rødt og ett hvitt lys. Passer ved bruk av sykkel, tur med hund, fest på barnevogn, eller jakke. Ett trykk: langsomt blinkende lys. To trykk: raskt blinkende lys. Tre trykk: Varig lys. Fire trykk: Lampen skrur av.

Ikke-medlem 55,-

Medlem
47,50

Førstehjelpspose

Førstehjelpspakken for den aktive! Inneholder: Plaster, kompresser og gasbind til små sår og kutt. Gnagsårplaster. Trekanttørkle til stabilisering av arm og skulderskader. Sportstape til støtte og fiksering av ledd. Førstehjelpsfolder med god generell førstehjelpsinformasjon. Størrelse: 29,5 x 16 cm.

Medlem
217,-

Ikke-medlem 252,-

Gruveboka Gull, gråstein og grums

Et kritisk blick på mineralnæringen i fortid, nåtid og fremtid. Dette er bokserien Gull, gråstein og grums sitt første bind. Tar for seg de gruvene og gruveplanene i Norge som har vært mest omstridte. Boka er på nynorsk.

250,-

Insektsglass for barn

For den spirende entomolog! Fang insekter og andre småkryp ved hjelp av glasset og lokket. Når du er ferdig, åpne lokket og slipp ut insektene. Glasset har lufte hull. Størrelse: 7,6 cm x 6,4 cm.

Medlem
75,-

Ikke-medlem 87,-

Bruder Massey Ferguson traktor

Barn 3-9 år. Varen oppfyller EUs sikkerhetskrav. Dybde 29,8 cm. Høyde 16,5 cm. Bredde 17,5 cm. (Tallene viser mål og vekt for emballasjen.)

Medlem
271,-

Ikke-medlem 315,-

Medlem
107,-

Ikke-medlem 124,-

Plysjdyr 30 cm

Cuddlekens er noen av de mest populære kosedyrene som er laget! Hvert søte og kosete Cuddlekens er laget med kvalitetsmateriale og er ekstremt myk. Den perfekte gave for naturglade barn. Ca. 30 cm høye. Produsent: Wild Republic. Velg mellom: Elg, reinsdyr, ulv, snøugle eller fjellrev. ADVARSEL: Egner seg ikke for barn under 3 år.

Medlem
1342,-

Ikke-medlem
1560,-

Parkas, unisex

Vannavstøtende og robust parkas, fylt med kunstfiber som gir en deilig dunfølelse. Avtakbar hette og kunstpels krage, samt utskiftbare refleks-merker. To innvendige lommer og 8 ytterlommer i front, hvorav nedre lommer inneholder egen fleece-lomme for å varme hendene på kalde dager. Passer like godt for menn som til damer.

Ikke-medlem
1650,-

Medlem
1419,-

Extreme Pro Shell jakke

En skalljakke som tåler det meste. Jakken er vindtett, vanntett og i elastisk stoff med teipede sømmer og vannavvisende glidelås. Glidelåser under ermene gir deg mulighet for lufting. Avtagbar og justerbar hette, samt snøring i linning. Jakken leveres med Naturvernforbundets logo på venstre bryst. **Velg mellom dame eller herremodell.**

Ikke-medlem
510,-

Medlem
439,-

Fleecejakke

Strikket fleecejakke i 100 % polyester. Melangegrå farge med kontrastsømmer. To lommer med glidelås i siden og en på armen. Leveres med Naturvernforbundets logo på venstre bryst. Kommer i str. S-XXXL. **Velg mellom herre- eller damemodell.**

Medlem
301,-

Ikke-medlem
350,-

Vaffeljern

Ta med i sekken på tur. Brukes over flamme. Lett aluminium og hendig i bruk. Vekt 600 gr.

Medlem
233,-

Ikke-medlem
270,-

Bålkjele 1,5 l

Rustfritt stål med kobberbelagt bunn. Håndtak som er perfekt over bål. God helletut.

Medlem
267,-

Ikke-medlem
310,-

Toastjern

Legg i brødskeen og hold jernet over bålet, primusen etc. Vekt: 400 g, Størrelse: 15 x 14 cm, håndtak 19 cm.

Medlem
400,-

Ikke-medlem 465,-

Medlem
503,-

Ikke-medlem 585,-

Konferansemappe og Veske i skinn

Elegant dokumentmappe med glidelås og plass til I-pad. Borrelås i underkant av lommen til I-pad slik at I-paden kan stå oppreist selv om mappen ligger på bordet. Kredittkortlomme, plass til A4 blokk og plass til kulepenn. Farge: Lys brun

Elegant veske i eksklusivt skinn. 2 bærehåndtak og skulderrem. 1 stort rom med glidelås, og en liten innvendig lomme med glidelås. Format: ca 34 x 35 cm. Farge: Lys brun

Naturvernforbundet

Nr. 4 - 2015

BESTILL SELV PÅ WWW.NATURVERNButikken.no ELLER Fyll ut denne kupongen

Porto og ekspedisjonsgebyr på 95,- tilkommer ved bestilling.

Vennligst merk at kupongbestillinger vil forhånds-faktureres. Faktura sendes per e-post om dette er oppgitt i feltet under, ellers per post. **VARER VIL IKKE BLI SENDT FØR FAKTURA ER REGISTERT BETALT.**

FORNAVN		ETTERNAVN	
ADRESSE			
POSTNR	POSTSTED		
MEDLEM JA ☐ NEI ☐		E-POST/TLF	

☐ Ønsker å bli medlem (Hovedmedlemskap er kr 200,- første år og kr 390,- de resterende år.)

ANTALL	VA RENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR
ANTALL	VARENA VN	FARGE	STR

Sendes til Aksess & Daylight AS, Verpetveien 30, 1540 Vestby. Kundetelefon: 64 98 05 10.

Stadig nye prosjekter

Naturvernforbundet i Østfold har flere baller i lufta enn en gjennomsnitts sjonglør. Nå skal de arrangere landsmøte, mens de stopper utvidelse av en havn og får tungtrafikken over på tog.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Dette er et relativt åpent styre. Vi har satset på å ha et stort styre, så kan de som jobber være med og si sin mening. Det er rom for alle her. Når folk melder sin interesse forteller vi ikke hva vi jobber med, vi spør hva de vil gjøre, smiler Trine Strømme, leder i Naturvernforbundet i Østfold.

12 personer har akkurat tatt plass inne i det lille møterommet på fylkeshuset i Sarpsborg. De utgjør kjernen i et av Naturvernforbundets mest aktive fylkeslag, som spesielt har utmerket seg med å finne på kreative kampanjer og presentere nye måter å gjøre natur- og miljøvern tilgjengelig for publikum.

VASKER SJØFUGL, EIER BÅT

I 2009 tok fylkeslaget ansvar da båten «Full City» gikk på grunn i Ytre Oslofjord. De startet redningsoperasjoner med vask av sjøfugl. Nå er det de i Norge som har mest kompetanse på dette. Som et resultat av dette eier fylkeslaget både en båt og et fullt utstyrt veterinærlaboratorium.

– Plutselig, under Full City-innsatsen, fikk jeg noen papirer i hendene med beskjed om å undertegne. Det var papirer som gjorde at vi fikk en båt av et gjødselselskap. Etter det har jeg alltid lest gjennom papirer før jeg undertegner, smiler Strømme.

Båten er fortsatt i fylkeslagets eie, og skal brukes hvis det blir behov for fuglevaskingsinnsats senere. De siste oppdragene båten har blitt brukt til, er kartlegging i forbindelse med utvidelse

Naturvernforbundet i

Østfold

Dette er dragen som er din nabo. Salamanderen har frontet Naturvernforbundet i Østfolds suksessrike nærnaturkampanje.

Leder: Trine Strømme

Historie: Stiftet 25. mai 1973, da Landskapsvernet i Østfold, stiftet i 1963, ble tatt opp som kretsforening i Naturvernforbundet.

Jobber nå med: Skog og «grisehogst», vannmiljø og kyst, biologisk mangfold, «Din nabo er en drage», samferdsel, havneutvidelse, rehabilitering av oljeskadd fugl, vindkraft, avfallsproblematikk og mye mer.

og mudring av farled for Borg Havn, ett av prosjektene som får hele fylkeslaget til å tenne.

VIL STOPPE HAVNEUTVIDELSE

Ola Martin Wergeland Krog er også styremedlem, og er en av de som har jobbet mest med utvidelsen av Borg Havn. 2,75 millioner kubikkmeter med masse

FOTO: ØYVIND ENGER

skal tas opp fra havbunnen, for at flere og større båter skal kunne komme inn til havna på Øra i Fredrikstad. 465 000 kubikkmeter av massene er forurenset med miljøgifter, og skal sikres på land. Resten skal dumpes i sjøen. Ifølge Naturvernforbundet er dumpeplassene ikke undersøkt, deponiplass på land er ikke funnet, og utredningsprogrammet er mer mangelfullt enn ved bygging av en liten, privat båtplass.

– I tillegg er innseilingen til Borg Havn vanskelig, og de har svekket losplikten. Trafikken inn skal øke, og båtene skal bli større. Dette vil øke sjansen for ulykker, oljesøl og annen forurensning. Samtidig vil mudringen kunne føre til spredning av sedimenter og miljøgifter helt ut til Ytre Hvaler nasjonalpark, og videre til Kosterhavet på svensk side, forklarer Krog.

– ALT ER FEIL I DENNE SAKEN

Havna som skal utvides, ligger i munningen av Norges lengste elv Glomma. Den fører med seg sedimenter, noe som gjør at utgravningene må gjentas om få år, ifølge Krog.

– Til alt overmål er havna plassert uten tilgang til jernbane, og på et slikt sted at alt som kommer inn må kjøres på lastebil, gjennom tett befolkede områder i Fredrikstad, før det når en hovedvei. Hø-

ringsprosessen på havneutvidelsen ble gjennomført i sommer, med høringsfrist i august, slik at færrest mulig skulle ha anledning til å si sin mening. Alt er feil i denne saken, bortsett fra planene om bedre merking av farleden, sier Krog.

VIL FÅ GODS OVER PÅ TOG

Østfold er et lite fylke i norsk sammenheng, men har mange naturtyper. En fantastisk og artsrik kystlinje, store skoger med rovdyr, innsjøer og elveutløp, våtmarker, rike kulturlandskap, store og små byer. All transport på vei og bane til og fra kontinentet går gjennom Østfold, noe som gir stort press på veier og jernbaner.

Dette kan bli Østfolds største miljøproblem hvis det ikke løses raskt, mener fylkeslaget.

– E6 er snart sprengt, selv om det er motorvei hele veien. Det er kjempeviktig å få rustet opp jernbanen gjennom Østfold og ned mot Sverige, slik at godset som tas i land i Göteborg kan fraktes med tog gjennom Østfold. Per i dag er det ingen fremdrift i planene for utbygging mellom Halden og svenskegrensa, forteller Ragnar Johnsen, som er fylkeslagets forlengede svenske arm. Veteranen har vært med i Naturvernforbundet i en årrekke, og er nå nestleder i Østfold, men er bosatt rett på svensk side av grensa.

Håkon Borch, Ola Skulberg, Ragnar Johnsen, Trine Strømme, Anne Coward, Ola Martin Wergeland Krog, Nina Frydenlund, Tore Coward og Bjørn Gudevold er fornøyde etter styremøte med kake og planlegging.

FOTO: KRISTIAN S. AAS

JERNBANEN TAPER

Fra Halden mot Sverige er jernbanen så bratt at godstog trenger ekstra lokomotiv for å komme opp bakkene. Dette, sammen med en linjeføring som er ganske mye lengre enn E6, gjør at jernbanen har tapt store markedsandeler gjennom Østfold. Nå er det sammenhengende motorvei på E6 mellom Oslo og Göteborg, og både gods og personer velger bil, buss og lastebil fremfor toget.

Johnsen ønsker fortgang i togplanene, og vil arrangere et seminar om dette i forkant av Naturvernforbundets landsmøte.

STANSER VINDMØLLER OG VISER FREM DRAGER

Fylkeslaget er svært stolte av sine store seiere. De største er nok at Vestfjella i Aremark ikke blir utbygd med vindmøller og at Ytre Hvaler ble Norges første marine nasjonalpark. De er veldig opptatt av å presentere naturen for folk flest, for å vise hva det er man kjemper for. Prosjektet «Din nabo er en drage» har spredd seg mange steder i Norge, og retter seg

Vask av oljeskadet fugl er en av tingene Naturvernforbundet i Østfold har spesialkompetanse på. Her fra Lange-sund i 2009.

FOTO: JAN THOMAS ODEGARD

mot barn og unge for å vise frem naturen i deres nærområde. Minst 10 000 mennesker har vært innom arrangementene. De har arrangert flaggermusnatt i Halden og Levende Kyst-arrangement på Hvaler. Men selv om de har hatt mye utadrettet virksomhet, er det vanskelig å finne nye aktivister.

– Å opprettholde lokal aktivitet er litt som å trekke tenner: Vil du ikke, så går det ikke. Det er mye jobb å finne nye aktive, og mye jobb å holde på dem. Mange ønsker ikke ekstrabelastningen det er å drive et lokallag i tillegg til å drive saksrettet arbeid. Da ønsker vi gjerne at de kan jobbe under fylkeslagets paraply. Det viktigste er at mange arbeider med natur- og miljøvern, sier leder Strømme.

RAVINEDALER OG SØPPELPROBLEMER

Og nye saker er på trappene. En ravinedal i Spydeberg skal fylles opp med avfall, selv om slike daler er en utsatt naturtype. Knusing av batterier og brenning av dekk, med påfølgende forurensning, er også avdekket mange steder i fylket. Et stort avfallslager med importert avfall i Råde har også tent fylkeslagets interesse. I og med at mye avfall sendes fra Norge til Sverige, øker trailertransporten gjennom fylket.

– Det er for galt at avfall behandles som en handelsvare som skal flyte fritt i EU. Norsk avfall fraktes til Sverige for forbrenning, mens vi importerer avfall blant annet fra Storbritannia. Det er bare tulle, sier nestleder Johnsen.

SENDER «GODT JOBBA»-UTTALELSER

Som andre lokal- og fylkeslag ender de ofte opp med å jobbe med prosjekter man er mot. Men naturvernerne i Østfold er bevisst at de også bør skryte når noen gjør noe bra.

– Vi sender også høringsuttalelser på prosjekter vi er fornøyde med. Det har vi fått veldig gode tilbakemeldinger på. Blant annet er åtte områder nå foreslått til frivillig skogvern. Vi ønsker selvfølgelig mer, men da skrev vi en uttalelse som stort sett sa «Godt jobba!», forteller Strømme.

I tillegg er de opptatt av å ha et godt sosialt miljø i laget. Møtet avrundes med kake, og praten går livlig. Det ligger an til å bli et hyggelig landsmøte i fylket nærmest Sverige.

FOTO: ERIK HAGEN/FREDRIKSSTAD BLAD

Aktivisten

Navn: Trine Strømme

Verv: Leder, Naturvernforbundet i Østfold

– Hvordan ble du miljøengasjert?

– Noen opprettet et sandtak bak huset mitt, som utviklet seg til å bli et pukkverk som brøt alle regler. I tillegg var det oljesøl i Glomma i 2006. Da fikk jeg kontakt med Naturvernforbundet.

– Hva du en hjertesak?

– Hjertesaken må være fylkeslaget som helhet. At Naturvernforbundet skal være et sted hvor alle finner et hjem, uavhengig av formell kompetanse.

– Har du en miljøseier du er stolt av?

– Jeg er veldig stolt av samholdet og samarbeidet i fylkeslaget. Det er nøkkelen til at vi har vunnet frem, blant annet i Vestfjella.

– Din miljøhelt:

– Ja, Jay Holcomb. Han ble blant annet kåret til World Ocean Hero, og har jobbet ved over 200 oljesøl rundt om i verden. Han døde i fjor. Jeg var i Alaska på en verdenskonferanse om oljeskadet sjøfugl da vi spredte asken hans i Bay of Alaska, der Exxon Valdez gikk på grunn.

– Har du et turforslag?

– Du behøver ikke gå lenger enn din egen verandakasse. Opplev naturen i din egen nærhet!

– Hvem vil du gi en rose?

– Til alle de frivillige som bruker tida si på natur- og miljøvern. Alle medlemmer er med på å bidra.

– Hvem kunne hatt godt av ei uke i villmarka?

– Miljøministeren og hennes kolleger. Helt klart. For å få en genuin forståelse av hva natur og miljø faktisk er.

– Hva burde Naturvernforbundet jobbe mer med?

– Kyst og vannmiljø, det angår absolutt alle og vil engasjere mange folk.

– Hva burde Natur & miljø skrive mer om?

– Jeg tror dere bør gjøre stoffet mer tilgjengelig. Vise at alle har noe å bidra med. Folk føler seg hjelpeløse, men bare å være med på et arrangement hjelper. Det er greit selv om du ikke er perfekt!

Landsmøte i Sarpsborg 6.-8. november

Møtes ved veien

I november samles Naturvernforbundet til landsmøte i Sarpsborg. Landsmøtehotellet ligger like ved Østfolds kan-skje største miljøproblem: den enorme trafikken på E6.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

I november samles Naturvernforbundet i Sarpsborg, der årets landsmøte skal arrangeres. Naturvernforbundet i Østfold er vertskap, og skal vise frem sitt arbeid og sitt fylke. Det blir både praktiske og politiske verksteder, som skal sikre at man både har det hyggelig og lærer noe.

NORGES FØRSTE HOVEDSTAD

Ifølge hovedpersonen i barneboka *Dok-*

tor Proktors prompepulver av Jo Nesbø ligger Sarpsborg langt borte, helt på den sørlige halvkule. I virkeligheten er byen, som er Norges tiende største og kjent for Glomma, Borregaard og Hafslund, en grønn og trivelig industriby med et koselig sentrum som ligger rundt en time fra Oslo. Byen var faktisk Norges første hovedstad, fra 1016 til 1030. Men det kan komme noen ganske dystre historier fra den sørlige halvkule når generalsekretær Jan Egeland i Flyktninghjelpen kommer for å snakke om naturkatastrofer, flyk-ningsstrømmer og klimaendringer.

LEDER STILLER TIL GJENVALG

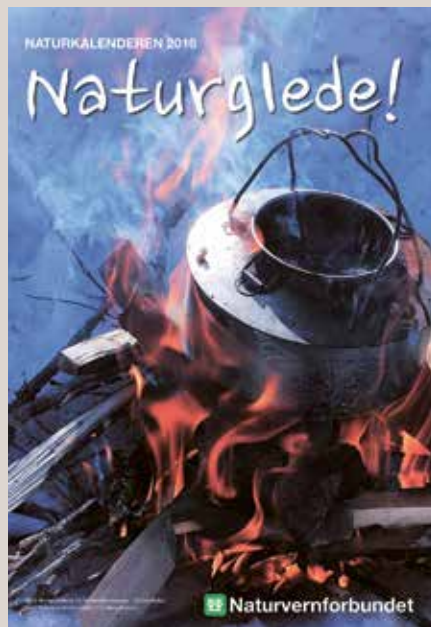
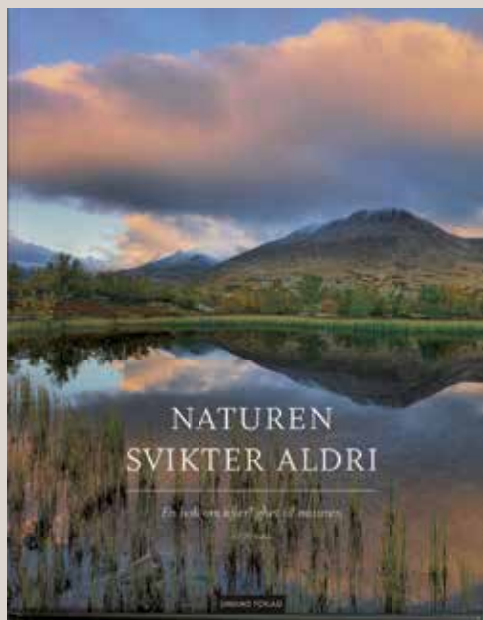
Landsmøtet skal vedta arbeidsprogrammet for Naturvernforbundets sekretariat de neste årene, og velge ny ledelse og nytt sentralstyre. Nåværende leder Lars Halt-

brekken har allerede varslet at han stiller til gjenvalg på årets landsmøte. Blir han valgt, blir han den lengstsittende leder i forbundets historie.

BADELAND OG MINIGOLF

Landsmøtehotellet har både badeland, vitensenter og minigolf rett ved, så det er store muligheter for hygge, også utenfor landsmøtesalen. Hvert lokallag har én delegat til landsmøtet, mens fylkeslagene er representert etter medlemstall. I tillegg kommer gjester, landsstyret, sentralstyret og sekretariatet. Natur og Ungdom, Miljøagentene og Regnskogfondet har også egen representasjon på landsmøtet.

Dette blir høstens store arrangement for aktive medlemmer i Naturvernforbundet. Velkommen til Sarpsborg!

**Pakketilbud:
Jubileumsbok og Naturkalenderen 2016
Kun 248,- for medlemmer**

**Kjøpes hos:
www.naturvernbutikken.no**

Naturvernforbundet

Kutt i stort energispareprosjekt

Naturvernforbundets største utenlandsprosjekt, SPARE, har mistet mesteparten av sin offentlige støtte. Prosjektet reduseres nå drastisk i omfang, noe som allerede har ført til nedbemanninger i Naturvernforbundet.

Tekst: KRISTIAN S. AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Regjeringen prioriterer støtte til Ukraina. Dermed reduseres støtten til andre land i regionen. Derfor får vi fra 1. september kun støtte til virksomhet i Georgia og Ukraina, til sammen 3 millioner kroner årlig, forteller Dag Arne Høystad. Han er en av initiativtakerne til prosjektet SPARE, som siden 1996 har støttet oppbygging av miljøgrupper og drevet opplæring i energisparing. I fjor var over 6000 skoler og 300 000 barn med på SPAREs aktiviteter.

OPPLÆRING I ENERGI, MILJØ OG KLIMA

– Barna har lært om sammenhengen mellom energibruk og miljøkonsekvenser, og har fått praktisk øvelse i å spare energi. Samtidig har lærerne fått faglig opplæring om miljø, energi og klima. Vi har også, i samarbeid med lokale partnere, bidratt til energisparende tiltak på skolebygg og bolighus. Spesielt viktig har dette vært i landsbyer og på skoler i fjellområdene i Sentral-Asia, der mange har bodd og arbeidet i dårlig isolerte bygg med elendig energieffektivitet. Her har vi både redusert avskogingen, redusert energiforbruket og bidratt til en bedre hverdag for folk i området, forteller Høystad.

BYGGER SIVILT SAMFUNN

Det internasjonale samarbeidet har betydning mye for å bygge opp en miljøopinion. Mange av prosjektlandene har svært svake sivilsamfunn, og veldig begrensede

demokratiske tradisjoner. I flere av landene har mulighetene for oppbygging av et sivilt samfunn blitt svekket de siste årene, med sterkere overvåking, agentlover og mistenkeliggjøring av frivillig aktivitet. Derfor er det bekymringsfullt, i en tid med økende øst-vest konflikt, å kutte eksisterende prosjekter som faktisk fungerer, mener Høystad og Naturvernforbundet.

Kuttet vil stanse overføring av prosjektmidler til partnerorganisasjoner i Hviterussland, Moldova, Armenia, Aserbajdsjan, Tadsjikistan, Kirgisistan og Kasakhstan. Alle partnerorganisasjonene i landene ønsker likevel å fortsette arbeidet, og i neste prosjektperiode har Naturvernforbundet blitt bedt om å oppskalere arbeidet med energitiltak i skolebygg i konfliktsonen i Øst-Ukraina. Tre personer mister jobben, og har takket ja til sluttpakke fra Naturvernforbundets sekretariat som følge av kuttet.

built on trust™

Nature has its own rules.
We simply shape our ships to follow them.

www.vard.com

VARD™
a Fincantieri company

Prosjektleder Martin Brandtzæg klipper snart snoren for en ny kampanje som skal få oss til å kaste mindre, og gjenbruke og reparere mer.

– Det er fint å reparere istedenfor å kaste, mener Alex Azizi og Anne Cathrine Hagen, som var til stede på Håndverkets dag.

Reparatørene kommer!

Gjennom en stor kampanje skal Naturvernforbundet påvirke folk til å tenke seg om en ekstra gang før de kaster sine gamle ting, og kjøper nye. Kan de brukes på nytt, repareres eller omformes til noe annet?

Tekst og foto: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

– Vi tror mange ikke vet hvordan de skal få reparert eller fikset på ødelagte ting. I dag har det blitt lettere å kaste og kjøpe nytt, enn å ta vare på det du allerede har, sier prosjektleder Martin Brandtzæg i Naturvernforbundet.

REPARASJON OG GJENBRUK

I 2014 kastet hver nordmann 437 kilo husholdningsavfall. Mye går til gjenvinning, men som Natur & miljø viste i forrige nummer er Norge det landet i Europa som forbrenner nest mest av avfallet. For miljøets del bør vi bruke ting på nytt, reparere, redesigne og finne nye bruksområder for det vi allerede har, istedenfor å kjøpe nyproduserte varer hele tiden. Det sparer ressurser til nyproduksjon, og energi til gjenvinning, resirkulering og omsmelting.

Brandtzæg og Naturvernforbundet ønsker derfor å vise hvordan man reparerer ting selv, og hvem som kan hjelpe

oss med å reparere og ta vare på tingene. Håndverkere, reparatører, snekkere, syere, skomakere og andre. Samtidig ønsker de å gjøre det mer økonomisk gunstig å reparere og gjenbruke ting. Et forslag er å fjerne moms på reparasjonstjenester.

– FANTASTISK INITIATIV

Natur & miljø var til stede på Håndverkets dag i Oslo i september, der Naturvernforbundet hadde en stand for å informere om den nye kampanjen. Det ble svært godt mottatt.

– Det er et fantastisk initiativ. I dag kjøper folk nye klær, men bruker ofte ikke halvparten av dem engang. Nye ting er for billig, men i lengden kan det bli like billig å tenke langsiktig på plagg man liker, og gi rom for at de kan tilpasses og forandres. Jeg er stolt av å kunne et håndverksfag, sier kjole- og draktsyer Vi-beke Ringsbu, som ser behovet for bedre markedsføring av deres tjenester.

– I dag har vi en side på Facebook som samler kjole- og draktsyere. Men vi bør

bli mer synlige, samle oss mer og markedsføre vårt fag bedre. Samtidig bør bygdene bli flinkere til å tilrettelegge for håndverksfag. Her er det store muligheter for flere arbeidsplasser i distriktene, sier Ringsbu.

VIL BEVARE HÅNDVERKS-TRADISJONER

– Prosjektet virker flott og viktig. Miljøaspektet er tydelig, men det dreier seg også om bevaring av håndverkstradisjoner. Norge blir et fattig land hvis vi mister disse, sier snekkermester Anne Cathrine Hagen, som driver møbelverksted i Oslo.

– Private småoppdrag er grunnstammen i det vi gjør, og ryktespredning er vår beste reklame. Men det er rett at det hadde vært fint om vi var tydeligere og mer synlig, sier Hagen, som står på stand sammen med skoleelev Alex Azizi.

– Det er fint å reparere istedenfor å kaste. Det er langt bedre for miljøet å bruke ting på nytt, sier Azizi.

Naturvernforbundet

Mariboes gate 8, 0183 Oslo, Norge

☎ 23 10 96 10

✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Nett: www.naturvernforbundet.no

Kontingent: Hovedmedlem 200,- første år, så 390,-
Familiemedlemskap: 300,- første år, så 450,-
Se www.naturvernforbundet.no/medlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: ✉ ostfold@naturvernforbundet.no.

Leder: Trine Strømme. ☎ 930 63 376

OSLO OG AKERSHUS: ✉ noa@noa.no ☎ 22 38 35 20.

Leder: Gjermund Andersen. Kontorleder: Maria Andersen

HEDMARK: ✉ hedmark@naturvernforbundet.no.

Kontaktperson: Thomas Cottis. ☎ 905 59 796

OPPLAND: ✉ oppland@naturvernforbundet.no.

Leder: Paul Lindviksmoen. ☎ 995 50 886

BUSKERUD: ✉ buskerud@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Per Øystein Klunderud. ☎ 32 75 05 04

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no.

Fylkessekretær: Hans I. Nesse. ☎ 33 31 33 42

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no.

Leder: Tormod Svartdal. ☎ 481 47 322

AUST-AGDER: ✉ austagder@naturvernforbundet.no

VEST-AGDER: ✉ vestagder@naturvernforbundet.no.

Fylkesleder: Peder Johan Pedersen. ☎ 456 05 646

ROGALAND: ✉ rogaland@naturvernforbundet.no

Daglig leder: Håkon Fossmark. ☎ 51 52 88 11.

HORDALAND: ✉ hordaland@naturvernforbundet.no.

Daglig leder: Nils Tore Skogland ☎ 55 30 06 60

SOGN OG FJORDANE:

✉ sognfjordane@naturvernforbundet.no.

Leder: Marit Vøien Nes. ☎ 975 88 502

MØRE OG ROMSDAL:

✉ moreromsdal@naturvernforbundet.no.

Leder: Øystein Folden, ☎ 71 53 33 31, 918 12 542

TRØNDELAG: ☎ 73 51 52 24

Regionssekretær: Anne Kolstad,

✉ ak@naturvernforbundet.no, ☎ 924 93 809

Leder Sør-Trøndelag: Steinar Nygaard. ☎ 976 13 429

Leder Nord-Trøndelag: Rune Logstein. ☎ 938 04 339

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no

Leder: Erling Solvang. ☎ 952 54 075

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no.

Leder: Silje Lundberg. ☎ 913 31 729

FINNMARK: ✉ finnmark@naturvernforbundet.no

Leder: Leif Wasskog, ☎ 922 46 604

KOORDINATOR NORD-NORGE: Geir Jørgensen,

✉ gj@naturvernforbundet.no. ☎ 940 15 235.

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no ☎ 23 32 74 00.

Web: www.nu.no. Leder: Arnstein Vestre

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.

✉ medlem@naturvernforbundet.no

Miljøgiv i transportpolitikken

Naturvernforbundet vil dreie transportpolitikken i en mer miljøvennlig retning. Sykkel, gange og kollektivtrafikk er hovedingrediensene i forbundets nye planer for Oslo og Bergen. I planen «Gode grønne Bergen» skisseres en utvikling der bybanen prioriteres, to felt på alle innfartsårer blir kollektivfelt, all motorveitbygging stanses, et sammenhengende sykkelveinett bygges, parkeringsplasser i sentrum saneres og nullutslippssoner innføres i sentrum. I Oslo vil Naturvernforbundet forsere byggingen av ny t-banetunnel gjennom sentrum, bygge sammenhengende sykkelveinett og ha en kraftig nedskalering av planene om ny E18 vestfra.

– Først skal det bygges en vei til 40 milliarder. Så skal det settes i verk tiltak for å hindre at folk bruker den nye veien.

Veiutbygging skal stanses, og Bygasjen (i høyre billedkant) skal rives, ifølge Naturvernforbundets planer for Gode grønne Bergen. Bybane og sykkel skal prioriteres.

FOTO: BOSC D'ANJOU/FLICKR.COM

Hvor er logikken? Hvorfor ikke bare sette opp bompengetakstene nå, få redusert biltrafikken og bruke inntektene på å ruste opp kollektivtilbudet? Spør leder Lars Haltbrekken i en kommentar.

Frokost på idyllisk vassdragstreff. Naturvernforbundet kjemper mot utbygging av vassdraget.

FOTO: HONORIA BJERKNES HAMRE

Treff mot vassdragsutbygging

Naturvernforbundet arrangerte i sommer vassdragstreff i Gjengedalen i Gloppen i Sogn og Fjordane, sammen med Forum for natur og friluftsliv, Sogn og Fjordane Turlag og Norges Jeger- og Fiskerforbund. Gjengedalsvassdraget er søkt utbygd av Sogn og Fjordane Energiverk, og utbyggingen vil føre til store konsekvenser for den flotte og rike naturen i området. Rundt 30 personer deltok på treffet.

Allemannsrett og allemannsplikt

Er loven om allemannsretten utgått på dato? Er tiden inne for å endre loven til «Allemannsplikten», der rettighetene blir et unntak fra pliktene? Vi er vel alle opptatt av rettighetene vi har i samfunnet, pliktene har lett for å komme i skyggen. Kanskje er ikke alle rettighetene vi har helt fornuftige heller, det finnes nok hensyn som er oversett da lovverket ble vedtatt.

Med den utviklingen i eskalerende tempo som vi har sett de siste tiårene er naturen i ferd med å bli en arena og ikke et sted der en kan oppleve Skaperverket. Naturområdene er ikke noe en bare kan forsyne seg av, det er nødvendig å styre utviklingen hvis det skal bli noe igjen til våre etterkommere. Vide fullmakter til almen ferdsel gir muligheter for særinteresser. Den ene særinteressen slår ofte den andre i hjel. Krav om bedre fremkommelighet for ulike formål reduserer de opprinnelige naturområdene til smålapper mellom skogsbilveger, «tilrettelagte» stier og skitraseer. Naturen blir omgjort til park og arena. Stadig nye tekniske innretninger tas i bruk. Bak det hele er det mange kommersielle interesser som utnytter muligheter til fortjeneste ved å selge utstyr og å arrangere konkurranser.

I lovverket som omfatter bruken av det som vi betegner som natur og friluftsområder er det behov for at følgende innarbeides:

Friluftsliv må baseres på ferdsel til fots og på ski uten bruk av motor og andre tekniske innretninger. Tillatelser til aktiviteter som medfører bruk av tekniske hjelpemidler må henvises til begrensede arealer etter søknad fordelt rundt om i landet og ikke være til gjenstand for unntaksvilkår nærmest hvor som helst.

Det er nødvendig med forvaltning over kommunenivå. Mange kommuner vil legge størst vekt på økonomisk gevinst ved søknad om unntak.

Da nåværende lover ble vedtatt forutså ikke lovgiverne utviklingen med sykler på stier og i skiløyper, elektriske motorer på sykler og droner med mer. I utgangspunktet bør all bruk av naturen være unntak slik at ulike bruk må være på grunnlag av tillatelser. Et eksempel

Gammel sti tilrettelagt for sykling. Dette er ikke natur, mener artikkelforfatteren.
FOTO: TORSTEIN HERVLAND

er jaktloven, som ble forandret fra at det som ikke er fredet er lovlig å jakte på, til at alt er fredet unntatt det som er oppgitt jaktbart.

Den tekniske utviklingen påvirker måten vi bruker naturen på. Det er så lett-vint å benytte teknikken for særinteresse eller for behagelighetens skyld. Se for eksempel terrengsyklistene. Terrengsykling er en måte til å få flere ut i (det som var) naturen på. De påstår at de sykler i skog og fjell for å oppleve natur, men presta-

sjonsmomentet er viktigst for svært mange og det som driver dem til å ta i bruk stiene. Stadig må det veksles på med nye stier. Gamle stier som våre forgjengere møysommelig har tråkket opp blir ødelagt til det ugjenkjennelige med kjørespor og klopper i funksstil med bordkledning på tvers. Riksantikvaren burde også ha et ord med i laget når det gjelder å ta vare på de gamle stiene.

Torstein Hervland
Brumunddal

Hvorfor vi trenger «Karbonavgift til fordeling»

Naturvernforbundets landsmøte bør gå inn for James Hansens modell for karbonavgift til fordeling, mener artikkelforfatteren.

FOTO: GAD/WIKIMEDIA COMMONS

James Hansen, en av verdens fremste klimaforskere, lanserte i 2009 «Karbonavgift til fordeling» (KAF) engelsk: Carbon fee and dividend. KAF begynner nå å vinne støtte i Norge, både i partier og miljøbevegelse.

Klimatrusselen er en trussel i en annen skala enn Naturvernforbundet tidligere har stått overfor. Da må vi tenke strategisk på en ny måte. Vi må faktisk bidra til å presse fram en revolusjon i hele den globale energiforsyningen i løpet av bare et par tiår. Selv om solceller har blitt stadig billigere, kreves det effektive midler mot brenning av fossil energi. Samtidig bruker fossilindustrien sine enorme ressurser til å bearbeide politikere for å sikre avkastning fra investeringer i olje, kull og gass.

De med lavest inntekt og lavest klimafotavtrykk, vil tjene på ordningen. Det er en Robin Hood-avgift.

Vi kan ikke regne med å vinne de avgjørende seirene i klimakampen bare ved hjelp av lobbying og overtalelse. Vårt viktigste våpen er folkelig engasjement, og da må miljøbevegelsen ut av den tradisjonelle rolla som asketiske idealister, og søke aktiv støtte fra breie lag i folket.

Det er mulig å vinne brei støtte for KAF, fordi:

1. KAF er et enkelt konsept som «mannen og dama i gata» forstår og godtar i løpet

Artsvern eller dyrevern?

Det er mogleg eg er miljøskadd etter nokre år med landbruk og bygdeliv. Eg er nøgd med at Naturvernforbundet mitt arbeider for å sikra eit minimum av rovdyr i landet, men eg har vorte meir oppteken av korleis denne kampen går føre seg. Det kjem ein del unødig støy frå begge sider, i dette tilfellet reagerer eg på motstanden mot hiuttak.

Det er av og til litt uklart kva for etiske reglar som gjeld ved jakt og avliving. Hjorten skal skytast når han står i ro for å minska faren for skadeskot. Ifølge den gamle jegerprøveboka er det derimot usportsleg å skyta hare som sit i ro, her er det om å gjera å gi dyret ein sjanse til å sleppa unna. For husdyr gjeld eigne reglar. Dei skal avlivast raskt med minst mogleg smerte og

stress. Vi jagar ikkje kalvane ut i marka og sett etter med rifla, anten vi får dei til å stå i ro eller ikkje. Eg synest det same gir meining for rovdyr, der det er bestemt at dyret skal avlivast.

Meiner NNV det er meir etisk å skyta jerven i sprang etter timar på flukt, enn med «nakkeskot på dørstokken»? Sjølv er eg ikkje i tvil om kva eg hadde føretrekt, om det var opp og avgjort at eg skulle avlivast.

Det gamle forbudet mot ordinær jakt i yngletida har ei fornuftig økologisk grunngjeving, i motsetnad til til dømes høgtidsfredinga. Ein risikerer å uroa alle dei andre inivida og artane som ynglar på same tid som byttedyret. Men hiuttak er noko anna. Her går eitt jaktlag inn, oppsøker det eine hiet og

får det overstått. Ikkje meir bråk enn om dei var på snøholetur.

Å ønska seg større rovdyrbestandar er ei ærleg sak, men då bør ein arbeida med bestandsmåla. Eg mistenker at motstanden mot hiuttak, bruk av lys, åte og andre «lettvinde» jaktteknikkar botnar i eit ønske om at dyret skal ha størst mogleg sjanse til å sleppa unna, for slik å bidra til *arten* si overleving. Dette gir ei viss meining isolert sett, men i så fall bør det seiast høgt, ikkje dekkast bak jaktetikkk på gyngande grunn. Det er ikkje alltid slik at artsvern let seg sameina med dyrevern/dyrevelferd.

Tore Bergum

Medlem av Naturvernforbundet og Dyrevernalliansen

På flukt

av 5-10 minutter. Alle forstår at en forutsigbar økning av avgiften vil favorisere ikke-fossile løsninger, samtidig som det påvirker alle til å omstille seg.

2. KAF oppfattes som rettferdig, fordi de som forurensar mest også betaler mest, mens alle får like mye tilbake.

3. Flertallet av folket, de med lavest inntekt og lavest klimafotavtrykk, vil tjene på ordningen. Det er en Robin Hood-avgift.

KAF er kanskje den eneste modellen som kan gjøre det mulig å presse karbonavgiftene høyt nok til at de faktisk priser ut fossile drivstoff. Uten fossil energi vil høyst sannsynlig energiprisene stige. KAF vil sørge for at «folk flest» likevel kommer bra ut. Dette vil være viktig i Norge, men særlig i fattige land. Uten en sosial fordeling av byrdene vil folk flest lett la seg mobilisere imot klimatiltak, til forsvaret for billig bensin og oppvarming.

Den direkte utbetalingen hver måned til hver enkelt, vil gi en ny og positiv oppmerksomhet om klimapolitikken, som igjen vil føre til ringvirkninger, som at ordet «klimavennlig» vil få en ny, positiv klang. Oppmerksomheten rundt KAF vil skape større aksept for at også andre tiltak er nødvendig for å avverge klimatrusselen.

KAF er designet for utslippskutt innenlands. En tilsvarende karbontoll på import fra land uten karbonavgifter, og refusjon av karbonavgifter på eksport til land uten karbonavgifter gjør at ordningen ikke blir «særnorsk», men kan spre seg til andre land.

Med et godt arbeid overfor de folkelige bevegelsene og partiene, er det mulig at partier «på vippen» etter valget i 2017 kan stille innføring av KAF som vilkår for å støtte en regjering – rød eller blå. Da vil det bli effektive utslippskutt! Men først må Naturvernforbundets landsmøte gå inn for KAF.

Hallvard Birkeland
Bergen

Noen ganger treffer et bilde deg midt i magen. Bilder av barn og foreldre på flukt over Middelhavet de siste ukene har gjort det. Brått blir alt annet lite og uviktig.

Noen steder møtes flyktningene av stengte jernbanestasjoner, låste togdører og politi med batonger. Men flere steder tas de i mot med store velkomstsilt og folk som klapper og smiler når de kommer gående med alt sitt jordiske gods. I Norge melder flyktningmottakene at de ikke klarer å ta imot flere leker og klær fra alle som vil bidra. Det er godt å se at medmenneskeligheten fortsatt finnes.

Og vi er ikke helt uten skyld i det som skjer. Det amerikanske senteret for klima og sikkerhet sier at klimaendringene har forsterket konflikten i Syria. Klimaendringene er ikke årsaken, men de har bidratt til å øke problemene. I årene fra 2006 til 2011 opplevde store deler av Syria den verste tørken noensinne. Nesten 85 prosent av husdyrene døde og en halv million mennesker måtte flytte fra landsbygda. Vannmangel i byene de kom til, var med på å forsterke misnøyen med Assad-regimet.

Rundt 12 millioner mennesker er drevet på flukt som en følge av borgerkrigen. 8 millioner av dem er på flukt internt i Syria. 4 millioner har dratt til nabolandene. 250 000 har dratt videre til Europa. Når vi ser dem ankomme i små gummiåter over det FN kaller verdens dødeligste sjøvei, når vi vet at de setter seg i båtene vel vitende om at mange før dem ikke har nådd frem, så sier det noe om hva de kom fra. «No one puts their children in a boat unless the water is safer than the land» skrives det i sosiale medier.

Syrias problemer er dessverre ikke over om de skulle få et fungerende styresett, selv om jeg håper mange vil bidra til å bygge opp landet. Tørken kan innen midten av dette århundret ha ødelagt halvparten av landets matproduksjon. For all del: Det er ikke bare klimaendringene som har ødelagt for Syria. Det som

kunne gå galt gikk galt. Et autoritært regime, grupper som er villige til å bruke vold og rike land som over lang tid ikke har tatt ansvar for de enorme miljøødeleggelserne vi har påført kloden.

I fjor ble over 19 millioner mennesker drevet på flukt fra sine hjem som resultat av naturkatastrofer. Flere av dem henger sammen med menneskeskapte klimaendringer og miljøødeleggelser. Det er langt flere enn de som drives på flukt som følge

av krig og konflikter. Hjelpeorganisasjonen Care anslår at så mange som 200 millioner mennesker vil drives på flukt rundt 2050 som en følge av klimaendringene.

Norge har et ansvar. Fordi vi er et av verdens rikeste land, og har mulighet til å hjelpe. Den rikdommen har vi tjent på å være en ledende olje- og gassproducent. Vi har tjent enorme pengesummer på å pumpe CO₂ opp i atmosfæren. Nå er det på tide at vi tar et ansvar, at vi ønsker mennesker på flukt velkommen til vårt trygge hjørne av verden, at vi bidrar med vår enorme rikdom og ikke minst at vi tar ansvar for å redusere framtidens flyktningstrømmer gjennom å kutte miljøødeleggelserne vi så sterkt bidrar til.

Lars Haltbrekken
leder i Naturvernforbundet

**Hjelpeorganisasjonen
Care anslår at så
mange som 200
millioner mennesker
vil drives på flukt rundt
2050 som en følge av
klimaendringene.**

Vannet er ikke mer enn fire grader, men er man på sommerferie, så skal det bades. Selv om Emilie er i Kongsfjorden på Svalbard.

Sommer på Svalbard

Emilie Tryti (11) fra Nesodden hadde en annerledes sommerferie i år. På tur med Miljøagentene til Svalbard fikk hun oppleve miljøutfordringene i Arktis på kroppen.

Emilie fikk se de minskende isbreene på Svalbard på nært hold.

– Det kuleste med turen var å få se isbjørn, forteller Emilie Tryti (11).

Beintøft-kampanjen er i gang!

I tiden frem til 13. november skal norske skoleklasser konkurrere om å komme seg til klimatoppmøtet i Paris. Det vil si at de får poeng etter hvor mange som går, sykler og reiser kollektivt til skolen. Hver dag kan 100 poeng oppnås. Poengene registreres på en nettside, og Paris ligger 4000 poeng unna. Målet med kampanjen er at færre skal kjøres til skolen med bil.

«Beintøft er en nasjonal konkurransekampanje rettet mot skolen for å engasjere norske elever til å gå, sykle eller reise kollektivt til skolen. Dette vil bidra til både redusert lokal forurensning og CO₂-utslipp skapt av biltrafikk. Mindre biltrafikk gir en tryggere skolevei, og en aktiv start på dagen har gunstige helsemessige effekter både fysisk og psykisk», skriver Miljøagentene på kampanjens nettside beintoft.no.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
og MILJØAGENTENE
ka@naturvernforbundet.no

I forbindelse med prosjektet Clean Up Svalbard ble en miljøagent invitert på båttur langs øygruppas nordvestkyst. Valget falt på 11 år gamle Emilie Tryti, som fikk lære en masse om miljøutfordringer i Arktis, både klima, forsøpling, forurensning og andre problemstillinger. Hun fikk også se isbjørn, sel og midnattssol, og badet i iskaldt vann i Kongsfjorden.

SØPPEL HAVNER PÅ SVALBARD

– Jeg skulle lære andre om Miljøagentene, og var spent på om det var mange som ville høre om oss da jeg skulle snakke på båten. Det kom over 50 stykker, og det var fint å få snakket om barnas miljøorganisasjon, forteller Emilie.

En av tingene Emilie lærte om, var å plukke søppel på strendene. På Svalbard er ikke det alltid så enkelt som det høres ut til.

– Jeg lærte at det ikke er lov å ta med seg ting fra Svalbard som er eldre enn 70 år, og vi skal helst ikke røre på noe i naturen. Så vi har vært veldig forsiktige der vi har gått rundt på land, forteller hun.

Likevel er det viktig å fjerne søpla som kommer. Havstrømmene fører mye av søpla som havner i havet til arktiske strøk, deriblant Svalbard.

– Forsøpling dreper mange dyr på Svalbard.

For når søppel driver i land her oppe er det mange dyr som tror det er mat og spiser det. Og når de får i seg masse søppel er det mange dyr som dør, forteller Emilie.

KULLGRUVER

De fleste på Svalbard lever av gruvedrift. Kullet som graves ut eksporteres eller brennes, og brukes til energiproduksjon. Det synes ikke Emilie noe om.

– På Svalbard har de kulldrift, som er dumt for miljøet. Det er fint at flere og flere begynner med turisme, for da kan de fortsatt bo og jobbe her på Svalbard. I Barentsburg der vi var, så har de som jobber i gruvene faktisk laget et eget show med dans og band. Det var skikkelig gøy at de spilte en coverversjon av *Livin' on a prayer* av Bon Jovi, forteller Emilie.

ISBJØRN, LUNDEFUGL OG HVALROSS

Dyrelivet på Svalbard er spennende og eksotisk, og Emilie fikk virkelig med seg store høydepunkter.

– Det kuleste med turen var jo å få se isbjørn! Bare 10 prosent av turistene får se det. Vi så en bjørn som spiste en sel, og så kom det en annen bort og lurte på hva som skjedde! Så gikk de litt etter hverandre og svømte sammen i havet. Jeg fikk også se to hval, lundefugl, sel og hvalross, forteller hun.

VI ER MILJØAGENTENE!

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. Vi vil skape et varig og løsningsorientert engasjement for natur og miljøvern hos flest mulig barn på barns premisser. Vi arbeider for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe. Alle barn i Norge kan bli miljøagenter og jobbe sammen for at alle skal bli flinkere til å ta vare på jordkloden vår. Alle miljøagenter har rett til å si ifra.

Mer info: www.miljoagentene.no

JEG ER IKKE SINT - BARE VELDIG, VELDIG SKUFFET

Lars Helling

Med Lars Hellings bortgang i juli mistet Naturvernforbundet enda en av sine veteraner og kjemper.

Lars Helling så dagens lys i 1932 i Ål i Hallingdal, studerte medisin i Oslo og Bergen, var en tid distriktslege på Østre Toten, men virket resten av sitt yrkesaktive liv som allmennpraktiserende, populær fastlege med en etter hvert overfylt pasientliste i Lillehammer.

Lars Helling satte tydelig spor etter seg i organisasjonslivet gjennom sitt virke i blant annet Oppland legeforening, Allmennlegeforeningen, lokalavdelingen av Human-Etisk Forbund, den lokale rideklubben, Lillehammer fotballklubb, Pensjonistforbundet og Pensjonistuniversitetet i Lillehammer. Helt fra 1960-tallet var det likevel natur- og miljøvernarbeidet gjennom Norges Naturvernforbund han viet mesteparten av sin tid og energi til.

Det begynte med hans glede over å ferdes i fri, urørt natur og ble utvidet under studietiden med interessen han utviklet for befolknings spørsmål og ressurs- og energiproblematikk. Han så tidlig sammenhengen mellom helse og natur, miljø og økologi. I det hele tatt ble «sammenheng» en nøkkel i Lars Hellings miljøanalyser og en solid plattform for hans engasjement. Eksempelvis argumenterte han de siste 20 årene godt for ikke i å se farlige klimaendringer isolert, men i sammenheng med så vel naturmangfold og artsutryddelse som med samfunnsansvar, helse og global rettferdighet.

Strømmen av planer om omfattende, kontroversielle vassdragsutbygginger både i hjemfylket og nasjonalt i perioden fra 1970-tallet og i drøyt tre tiår framover, var som en rød klut for Lars Helling. Han ble en sterk, synlig og ofte kompromissløs frontkjemper. Da Verneplan IV var ferdigbehandlet av Stortinget i 1993 og 129 nye vassdrag vedtatt vernet, dro han til Oslo og feiret sammen med Naturvernforbundets øvrige elvereddere.

Naturvernforbundet i Oppland, med Lars Helling i synlige

FOTO: ARKIVET, GUDBRANDSDØLEN DAGNINGEN

roller, førte an i arbeidet for å hindre at de olympiske vinterleker skulle legges til Lillehammer, men tapte. Naturvernforbundet søkte da om og fikk penger fra Miljøverndepartementet for å ivareta natur- og miljøaspektene. Lars Helling ledet styringsgruppa for Naturvernforbundets Prosjekt Miljøvennlig OL fra starten i 1989 til det ble formelt avsluttet høsten 1994. Prosjektrapporten, skrevet i Lars Hellings kritiske ånd, var ikke nådig og beskrev i konklusjonen OL som et overdimensjonert, ressursløsende sirkus.

Ikke desto mindre ble prosjektet tildelt FNs miljøpris «Global 500». Det omfattende arbeidet som Lars Helling og hans team la ned, bidro vesentlig til at den internasjonale olympiske komité (IOC) innførte miljø som en ny dimensjon ved OL.

Høyst fortjent ble Lars utnevnt til æresmedlem av Naturvernforbundet i Oppland så tidlig som i 1991. Sitt kontinuerlige, glødende engasjement og aktivitetsnivå til tross, vi så Lars Helling aldri så sliten eller lei at han kunne beskrives som utbrent. Så vi han skuffet? Ja. Sint? Ja. Forbannet? Ja. Men utbrent? Nei.

Vel utviklet humoristisk sans og en smittende latter var, bevisst eller ubevisst, en uslåelig kombinasjon i kjølvannet av en dyst for natur og miljø. Tapte han en sak, gikk han gjerne løs på den igjen med stahet og ofte en ny vinkling. Ikke rart han produserte resultater på løpende bånd på så mange områder.

Savnet av Lars Helling er sårt og hullet han etterlater stort. Vi som er igjen, må stå på videre og fylle dette hullet etter beste evne, for organisasjonen, for naturvernsaken og for dem som kommer etter oss. Det skylder vi Lars. Slik ville han det.

Kåre Olerud

La naturen gå i arv!

I over hundre år har Naturvernforbundet vist at naturvern nytter. Uten din støtte hadde naturen vært fattigere, elvene tørrere, skogene mindre, forurensningen større og løsningene lengre unna.

Foto: Bård Løken

Gi et månedlig beløp til bevaring av natur og klima!

Send SMS med **NATURVENN** til **2377**

Vi sender deg informasjon i posten du må fylle ut og sende i retur. Som fast giver trekkes avtalt beløp automatisk på avtalegiro. Du velger selv hvilket beløp du vil gi. Gir du mer enn fem hundre kroner i året kan du få skattefradrag.

Naturvernforbundet

Naturvernforbundet, Mariboesgate 8, 0183 OSLO

Ren
luft er
et felles
ansvar

- vi gjenvinner batterier

Nygreen Design as

BATTERIRETUR®

Vi gjenvinner batterier

www.batteriretur.no